

ภาค 4: (Section D)

การออกแบบวางผังชุมชนเมือง
การผังเมือง และภูมิสถาปัตยกรรม

ความแตกต่างของการให้ความหมายและแนวคิดที่มีต่อธรรมชาติ ของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและชนบท: กรุงเทพฯ-ปริมณฑล และจังหวัดเพชรบุรี

กัตติกา กิตติประसार

ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มุ่งศึกษาความหมายของธรรมชาติของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและชนบทซึ่งมีความแตกต่างจากแนวคิดของตะวันตกและแนวทางอนุรักษ์ภูมิทัศน์ธรรมชาติแบบตะวันตก เพื่อเข้าใจอิทธิพลที่มีต่อพฤติกรรมในสภาพแวดล้อมของคนไทยในบริบทพื้นที่เมืองและในพื้นที่ชนบท และนำไปประยุกต์ใช้ในกำหนดนโยบายการอนุรักษ์และจัดการภูมิทัศน์ธรรมชาติที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม คุณค่าและทัศนคติของคนในแต่ละท้องถิ่น อันช่วยส่งเสริมความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม วิธีการศึกษาของบทความเรื่องนี้ คือ การทบทวนวรรณกรรมและการเก็บแบบสอบถาม โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ได้แก่ คนไทยที่อยู่ในชุมชนเมืองและคนไทยที่อยู่ในชนบท จำนวนรวม 751 คน ผลการศึกษาพบว่า คนไทยที่อยู่ในชุมชนเมืองและคนไทยที่อยู่ในชนบทมีการให้ความหมายของธรรมชาติที่แตกต่างกัน สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของแนวคิดของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและชนบทที่มีต่อธรรมชาติ ซึ่งสามารถสรุปได้ 6 แนวคิด คือ “แนวคิดธรรมชาติคือสิ่งที่สามารถใช้ประโยชน์ได้หรือเป็นทรัพยากร” “ธรรมชาติเป็นสิ่งที่ต้องสงวนรักษาไว้” “ธรรมชาติคือสภาพแวดล้อม” “ธรรมชาติคือสุนทรียภาพ” “ธรรมชาติคือกระบวนการหรือระบบ” และ “ธรรมชาติคือปัญหาและจิตวิญญาณ”

คำสำคัญ: ความหมายของธรรมชาติ | แนวคิดที่มีต่อธรรมชาติ | การอนุรักษ์และจัดการภูมิทัศน์ธรรมชาติ

Differences of Meaning and Concept of Nature between the Thais Inhabiting in Urban Areas and the Thais Inhabiting in Rural Areas: A Case Study of Bangkok Metropolitan Region and Phetchaburi Province

Kattika Kittiprasan

Department of Urban Design and Planning

Faculty of Architecture, Silpakorn University

Abstract

This paper looks on the Thai urban's and the Thai rural people's meanings of nature in which differ from Western concepts of nature and Western natural conservation approach in order to understand influences on the Thai urban's and the Thai rural people's behaviors in environment. Their meanings of nature can be applied into natural conservation and management policies in Thai urban and rural areas which is consistent and suitable with social context and the local's meanings and values. This enhances environmental sustainability. The research methods include both literature review and questionnaire survey. Two key sampling groups in the questionnaire survey are the Thais in metropolitan areas and the Thais in rural areas. They are totally 751 people. The results reveal various meanings of nature between both groups that can be concluded into six concepts of nature: firstly "*nature as the functional or resource*", secondly "*nature as the inheritance*", thirdly "*nature as the surrounded environment*", next "*nature as the aesthetics*", then "*nature as the process or system*", and finally "*nature as the intellectual and spiritual*"

Keywords: Meanings of Nature | Concepts of Nature | Natural Conservation and Management

1. บทนำ

ในปัจจุบันกิจกรรมของคนไทยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบทบริเวณพื้นที่ธรรมชาติในชนบทของประเทศไทยมากขึ้น เห็นได้จากการบุกเบิกพื้นที่อุทยานแห่งชาติหรือที่รัฐสงวนเพื่อเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่พื้กออาศัยและรีสอร์ทบริเวณภูทับเบิก อ.ปากช่อง และ อ.วังน้ำเขียว (สำนักข่าวอิศรา, 6 มีนาคม 2558; โปสเตอร์ทูเดย์, 11 เมษายน 2558) การปั่นเป็อนสารพิษในแม่น้ำ เช่น การทิ้งน้ำกากส่าจากโรงงานเอทานอลลงสู่แม่น้ำแม่กลอง (ผู้จัดการออนไลน์, 7 ตุลาคม 2559; กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2559) และการล่องลำลำน้ำธรรมชาติเพื่อตั้งถิ่นฐานและประกอบกิจการต่างๆ (มติชนออนไลน์, 22 กุมภาพันธ์ 2560) ในขณะที่คนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง เช่น กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ประสบปัญหาการขาดแคลนพื้นที่ธรรมชาติตลอดจนการปั่นเป็อนและความเสื่อมโทรมของภูมิทัศน์ธรรมชาติในเมือง เนื่องจากการขยายตัวของชุมชนเมืองและพัฒนาพื้นที่เพื่อเพิ่มพื้นที่พื้กออาศัยและพื้นที่พานิชยกรรม เช่น การตัดต้นไม้ใหญ่ในเมือง แผนพัฒนาพื้นที่บึงมักกะสันซึ่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญของระบบนิเวศในเมืองเพื่อเป็นพื้นที่พานิชยกรรม (ประชาชาติธุรกิจ, 18 พฤษภาคม 2558) การถมคลองเพื่อทำถนน การทิ้งขยะและน้ำเสียจากชุมชนสู่แม่น้ำเจ้าพระยาและคลองต่างๆ (กรุงเทพธุรกิจ, 25 มิถุนายน 2559) กิจกรรมและการใช้งานที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์ธรรมชาติเหล่านี้ทำให้เกิดข้อสงสัยว่าคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและในพื้นที่ชนบทให้ความหมายของธรรมชาติอย่างไร ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในสภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของพื้นที่ธรรมชาติและยังสะท้อนให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีต่อธรรมชาติและคุณค่าของพื้นที่ธรรมชาติที่คนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและในพื้นที่ชนบทมีให้

การขาดความเข้าใจถึงความหมายของธรรมชาติของคนไทยอาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและชนบทส่งผลต่อความร่วมมือจากประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ธรรมชาติในท้องถิ่น ดังเห็นได้จากนโยบายการอนุรักษ์และจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติในประเทศไทยนั้นถูกรบวงโดยกิจกรรมของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบท เนื่องจากพื้นที่อุทยานแห่งชาติได้ดำเนินการตามหลักการจัดการอุทยานแห่งชาติจากประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีแบบจำลองทางความคิดของพื้นที่ป่าไม้ (Wilderness Paradigm) และการอนุรักษ์สัตว์ป่า โดยนักธรรมชาตินิยมและผู้เชี่ยวชาญด้านป่าไม้ เช่น John Muir และ Aldo Leopold อีกทั้งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของนักปรัชญาชาวตะวันตก เช่น Pristine Nature ของ Immanuel Kant แนวคิดโลกคือมารดา (Mother Earth) โลกเป็นระบบที่มีชีวิต (Gaia Theory) ความงามดั่งภาพวาด (Picturesque) และปรัชญาเชิงนิเวศ (Ecocentrism) ซึ่งอาจแตกต่างจากความหมายของธรรมชาติที่คนไทยอาศัยอยู่ในชนบทมีให้

ดังนั้นความเข้าใจถึงความหมายของธรรมชาติของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและชนบทจึงมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายการอนุรักษ์และจัดการภูมิทัศน์ธรรมชาติให้เกิดประสิทธิภาพ อาทิ กำหนดมาตรฐานทางกฎหมายที่สอดคล้องต่อพฤติกรรมการใช้สอย ทัศนคติ และคุณค่าของคนไทยที่อาศัยบริบทชุมชนเมืองและชนบท จะช่วยลดความขัดแย้งในการใช้พื้นที่ธรรมชาติ ช่วยทำนุบำรุงพื้นที่ธรรมชาติให้คืนความอุดมสมบูรณ์ และส่งเสริมให้คนไทยในแต่ละพื้นที่ตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาติ อันช่วยสนับสนุนความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อเข้าใจความหมายของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและชนบท เพื่อเข้าใจอิทธิพลที่มีต่อพฤติกรรมในสภาพแวดล้อมของคนไทยในบริบทพื้นที่เมืองและในพื้นที่ชนบท ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายการอนุรักษ์และจัดการภูมิทัศน์ธรรมชาติที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและทัศนคติของคนในแต่ละท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม

3. ทฤษฎีและวรรณกรรม

การศึกษาความหมายของธรรมชาตินั้นมีมานานในสาขาปรัชญา ศาสนา สังคมวิทยา ภูมิศาสตร์ และวรรณกรรม แต่ความหมายของธรรมชาตินั้นมักไม่ตรงประเด็นและไม่คงทน เนื่องจากเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ในชีวิต ตลอดจนไม่ได้รับความสนใจในภายหลังเนื่องจากบทบาทของวิทยาศาสตร์ที่ก้าวล้ำ (Melle, 2007: 513; Smith & Keefe, 1980: 30) เนื่องจากประสบการณ์ทางธรรมชาติของมนุษย์มีความหลากหลาย ได้แก่ การดำรงชีพ การเยี่ยมชม ท่องเที่ยว กิจกรรมทางนันทนาการ ความรื่นรมย์ทางสุนทรียศาสตร์ การเจริญสติ และการรับรู้ผ่านสัมผัสต่างๆ ซึ่งอาจไม่มีความคิดใดๆ ร่วมอยู่หรืออาจมีการคิดบรรจุอยู่ในตนเอง (Whitehead, 1920: 2) ประสบการณ์และการรับรู้ดังกล่าวส่งผลต่อความหมายของธรรมชาติ อาทิ (1) ธรรมชาติเป็น “วัตถุ” และ “สัตว์ป่า” (Melle, 2007: 518) (2) ธรรมชาติ คือ “ทรัพยากร” (Melle, 2007: 523; Blackman et. al, 2008) (3) ธรรมชาติ คือ “ธรรมชาติ” (พระธรรมโกศาจารย์, 2558) (4) ธรรมชาติ คือ “ความคิดที่สัมพันธ์กันของเอกลักษณ์หรือการดำรงอยู่” (Whitehead, 1920: 3) หรือ (5) ธรรมชาติ คือ “ทุกสรรพสิ่งในจักรวาล ที่กฎของฟิสิกส์ เคมี และชีววิทยานำมาประยุกต์” หรือ “สิ่งที่ฟิสิกส์ปราศจากการรบกวนของมนุษย์” (Verhoog et. al., 2003: 30) ความหมายของธรรมชาติที่หลากหลายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความแตกต่างในแนวคิดของธรรมชาติ ผ่านองค์ประกอบเชิงกายภาพ คุณค่าการใช้สอย คุณค่าเชิงสุนทรียภาพ ความเกี่ยวข้องกับศีลธรรม ความจริงและปรัชญา ทั้งนี้แนวคิดของธรรมชาติทางตะวันตกมีกรอบแนวคิดหลายมิติ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพเนื่องจากระดับร่องรอยทางวัฒนธรรม ปรัชญาแบบจินตนิยม (Romanticism) หลักการทางจิตวิทยาสิ่งแวดล้อม และความสัมพันธ์ของธรรมชาติกับเมือง สรุปได้ดังนี้

3.1 ธรรมชาติและระดับร่องรอยทางวัฒนธรรม (Cultural Imprints)

ความหมายและแนวคิดของธรรมชาติมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและระดับร่องรอยทางวัฒนธรรม เห็นได้จาก การศึกษาของ John Dixon Hunt (2002) นักประวัติศาสตร์ทางภูมิสถาปัตยกรรมและสวน ซึ่งรับแนวคิดของนักปรัชญาชาวโรมัน Marcus Tullius Cicero (1508) และทฤษฎีสวนของ Bartolomeo Taegio (1559) และ Jacopo Bonfadio (1978) โดย Hunt เสนอการจำแนกประเภทของภูมิทัศน์ในโลกนี้ออกเป็น 3 ประเภท คือ ภูมิทัศน์ธรรมชาติ (First Nature) ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Second Nature) และสวนหรือภูมิทัศน์ที่มีสุนทรียภาพ (Third Nature) ซึ่งแสดงให้เห็นถึง

ความหมายของธรรมชาติที่มีระดับร่องรอยทางวัฒนธรรมจากปริมาณน้อยไปมาก อันแสดงถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการของธรรมชาติจากสิ่งอันพิสุทธิ์ เช่น ป่าไม้ ที่ไม่เคยถูกบุกรุกจากมนุษย์ ถ้า และภูเขา (First Nature) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมหรือพื้นที่ที่ถูกดัดแปลงเพื่อตอบสนองกิจกรรมพื้นฐานของมนุษย์และสังคม เช่น การทำเกษตรกรรม ย่านพักอาศัย ชุมชนเมือง หรือเหมืองแร่ (Second Nature) และสุดท้าย ธรรมชาติที่มนุษย์ออกแบบขึ้นตามเจตคติและแนวคิดของแต่ละบุคคล (Third Nature) ทั้งนี้แนวคิดของ Hunt เน้นการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพแต่ไม่ได้คำนึงถึงคุณค่าหรือสัญลักษณ์ของภูมิทัศน์ที่ถูกเปลี่ยนแปลงไปตามแต่กลุ่มทางวัฒนธรรม ตลอดจนปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

3.2 ธรรมชาติในมุมมองปรัชญา

ฌอง ฌาคส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) นักปรัชญาฝรั่งเศส เสนอแนวคิดของธรรมชาติเชิงปรัชญาแบบจินตนิยมซึ่งให้ความสำคัญของอารมณ์และความรู้สึก ซึ่งแตกต่างจากปรัชญาในสมัยคลาสสิกที่ยึดเหตุผล ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้รับการสนับสนุนโดย Albert Schinz (1929: 208) ที่เห็นว่าแนวคิดของธรรมชาติควรแยกแยะโดยอิสระ และเป็นความคิดที่มีการพัฒนาได้ เกิดเป็นแนวคิดใหม่ๆ ฌอง ฌาคส์ รูสโซ เห็นธรรมชาติในเชิงปรัชญาใน 4 กรณี คือ ความดี ความเลว ความชั่วร้าย และไร้ศีลธรรม แนวคิดธรรมชาติของ ฌอง ฌาคส์ รูสโซ สามารถสรุปเป็น 2 ประเภท คือ (1) ธรรมชาติที่ไม่ปรุงแต่ง (The Undeveloped Natura) (2) ธรรมชาติที่พัฒนาแล้ว (The Developed Natura) (Schinz, 1929: 216)

นอกจากแนวคิดของฌอง ฌาคส์ รูสโซ สามารถนำไปใช้กับการเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ อารมณ์ ความรัก ตลอดจนระบบคุณค่าทางสังคม ยังสามารถนำไปอธิบายการให้ความหมายของธรรมชาติในเชิงสภาวะแวดล้อม หรือภูมิสถาปัตยกรรมได้อีกด้วย ดังเห็นได้ว่า แนวคิดธรรมชาติว่าเป็น ธรรมชาติที่ไม่ปรุงแต่ง (The Undeveloped Natura) นั้นสอดคล้องกับแนวคิดของ ภูมิทัศน์ธรรมชาติ (First Nature) ของ John Dixon Hunt (2002) และ ธรรมชาติที่พัฒนาแล้ว (The Developed Natura) ครอบคลุมทั้ง ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Second Nature) และ สวนหรือภูมิทัศน์ที่มีสุนทรียภาพ (Third Nature) เช่นกัน ซึ่งธรรมชาติที่พัฒนาแล้วสามารถมีได้หลายระดับ พัฒนาเพื่อตอบสนองอารมณ์และความรู้สึก ได้แก่ สวนประดับ หรือพัฒนาเพื่อการใช้งานหรือการควบคุมเหนือธรรมชาติอันตอบสนองต่อศีลธรรมหรือกฎที่สังคมตกลงร่วมกัน เช่น พื้นที่เกษตรกรรม ลานคนเมือง ชุมชนพักอาศัย เป็นต้น

ในช่วงปีค.ศ. 1970-1979 นักปรัชญาสมัยใหม่ยังเน้นการอภิปรายธรรมชาติให้เกิดความกระจ่างยิ่งขึ้นในเชิงวัฒนธรรมสรรค์สร้าง (Cultural Construct) อาทิ เป็นสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ พฤติกรรม และความผิดปกติของสิ่งมีชีวิต ระบบโครงสร้างร่างกาย และหน้าที่ตามที่เป็น ความเป็นมนุษย์และความเป็นสัตว์ (Merleau-Ponty, 2000) ซึ่งนำไปประยุกต์ใช้กับแนวคิดที่มีต่อธรรมชาติ ต่อมาระหว่างปีค.ศ. 1990 ถึง ค.ศ. 2000 มีนักปรัชญาด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ โทมัส เบอร์รี่ (1999) ได้นำเสนอแนวคิดให้มนุษย์รู้สึกกับโลกหรือธรรมชาติเฉกเช่นต้นกำเนิดของความประหลาดใจ ความเปิยินดี และความงดงาม มากกว่าเป็นสินค้าเพื่อการใช้งานของมนุษย์ และทำความเข้าใจจักรวาลอันเป็นสิ่งที่มนุษย์

ต้องอยู่ร่วมกัน (Berry, 1999: x-xi) ต่อมา มูเร บูกชิน (2004) เสนอการปฏิวัติทางความคิดครั้งที่ 3 เนื่องจากการพลิกกลับของวิวัฒนาการเนื่องจากความแตกต่างทางสภาพแวดล้อมอย่างสุดขีดด้วยวิทยาศาสตร์และความก้าวหน้า เช่น เมืองและชนบท รัฐและชุมชน การรวมอำนาจสู่ศูนย์กลาง และการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ขนาดของระบบราชการและขนาดของปัจเจกบุคคล ซึ่งทำให้เกิดการถดถอยทางจิตวิญญาณของมนุษย์ ชุมชนเกิดความแตกแยก และมาตรฐานทางวัฒนธรรมและจริยธรรมถูกบั่นทอน บูกชินเสนอปรัชญาเชิงนิเวศสังคมที่เน้นเกี่ยวกับชีวิตและสร้างปฏิสัมพันธ์อย่างสมดุล เพื่อสร้างสังคมมนุษย์ขึ้นมาใหม่ ซึ่งยอมรับความหลากหลาย ความสมดุล และความกลมกลืนกับธรรมชาติและกับสังคม (Bookchin, 2004; Eigtad, 2016) ซึ่งปรัชญาสมัยใหม่เหล่านี้แสดงให้เห็นแนวความคิดที่มีต่อธรรมชาติที่เป็นเหตุเป็นผลเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และเป็นการมองเชิงองค์รวมมากกว่าอดีต ไม่แบ่งแยกธรรมชาติแยกจากสังคม

3.3 ธรรมชาติในมุมมองจิตวิทยา

ความต้องการพื้นฐานกายภาพและสรีรศาสตร์ของมนุษย์ เช่น การรักษาระดับความดันเลือด ปริมาณน้ำ เกลือ ไขมัน โปรตีน แร่ธาตุ อากาศ ระดับอุณหภูมิ และระดับความเป็นกรดในเลือด (Maslow, 1943: 371) มีความสัมพันธ์กับปัจจัย 4 ในการดำรงชีพของมนุษย์ อันมีต้นกำเนิดจากธรรมชาติทั้งสิ้น ได้แก่ ไม้เป็นวัสดุในการก่อสร้างที่อยู่อาศัย ผลไม้ สัตว์ต่างๆ และพืชพรรณเป็นอาหาร เส้นใยธรรมชาตินำมาทอเป็นเครื่องนุ่งห่ม สมุนไพรเป็นยารักษาโรค ต้นไม้ผลิตก๊าซออกซิเจน เป็นต้น คุณค่าและประโยชน์ของธรรมชาติต่อมนุษย์ ส่งผลให้การรับรู้ธรรมชาติในเชิงบวก เช่น ความชอบในทิวทัศน์ธรรมชาติ (Kaplan, 1972) หรือความชอบความเป็นธรรมชาติ (Kardan et al., 2015) เนื่องจากองค์ประกอบทางธรรมชาติที่ผลต่ออารมณ์ ความทรงจำ และความสนใจ (Berman et al., 2008) หรือความชอบในผืนน้ำ (Jung, 1989) เป็นต้น

โดยในทางจิตวิทยานั้น ธรรมชาติเป็นหนึ่งในสิ่งเร้าส่งผลต่อจิตวิทยาของมนุษย์และกิจกรรมของมนุษย์ในสภาพแวดล้อม จึงไม่ควรแยกสิ่งแวดล้อมว่า เป็นสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ หรือเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นได้ (Gibson, 1979: 130 อ้างถึงใน Wohmill, 1983: 12) เนื่องจากมีข้อมูลในการรับรู้สภาพแวดล้อมว่าเป็นธรรมชาติหรือไม่ ควรคำนึงถึง ความเหมาะสม (Affordance) ความหลากหลาย (Complexity/ Diversity) ระเบียบและเอกภาพ (Order and Unity) การเคลื่อนที่ในสภาพแวดล้อม (Motion) และสัมผัส (Senses) (Wohmill, 1983: 12-19) เห็นได้ว่า ปัจจัยในการรับรู้สภาพแวดล้อมด้วยสายตาต่างกล่าวถึงผลต่อความหมายของธรรมชาติ เช่น คุณค่าความงามของธรรมชาติ ความรื่นรมย์ ความน่าสบาย ปริมาณขององค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่มีในสภาพแวดล้อม องค์ประกอบที่ส่งผลต่อความเป็นธรรมชาติ และการพึ่งพาอาศัยขององค์ประกอบต่างๆ ในระบบธรรมชาติ เป็นต้น

มุมมองต่อธรรมชาติในเชิงจิตวิทยา แบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ ธรรมชาติคือกระบวนการ ธรรมชาติคือที่หลบภัย และธรรมชาติเป็นสัญลักษณ์ (Wohmill, 1983: 21) มุมมองต่อธรรมชาติว่าเป็นกระบวนการ เกิดจากปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ ความมีชีวิตและการเปลี่ยนแปลง เช่น มีขนาด

ใหญ่ขึ้น ออกดอก ออกผล อันแสดงให้เห็นมิติของเวลาและปรากฏการณ์ของชีวิต ทำให้มนุษย์เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของสิ่งมีชีวิต และรู้สึกไม่พอใจหากปราศจากการเชื่อมโยงกับกระบวนการเหล่านี้ (Wohmill, 1983: 22) ด้วยความต้องการพื้นฐานของมนุษย์และข้อจำกัดในทางกายภาพของร่างกาย มนุษย์ที่มองเห็นได้แต่ด้านหน้าและวิวัฒนาการของมนุษย์ในการเข้าใจสภาพแวดล้อมตามสมมุติฐานวิวัฒนาการของมนุษย์ (Savanah Hypothesis) (Orians, 1986) ส่งผลให้มนุษย์คิดว่าธรรมชาติคือที่หลบภัย เป็นที่ปลอดภัย หรือที่พักผ่อน โดยเฉพาะในพื้นที่เมือง (Wohmill, 1983: 23) เนื่องจากในเมืองมีสภาพความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน ปัญหาสถานะ และมีพื้นที่ธรรมชาติจำกัด (อภิปรายในหัวข้อ 3.4) มุมมองสุดท้ายนั้นมองธรรมชาติว่า คือ สัญลักษณ์ เนื่องจากปัญญาและจินตนาการของมนุษย์ทำให้เกิดการสร้างธรรมชาติ (Wohmill, 1983: 26-27) ดังเห็นได้จาก สวนประดับ ลวดลายของไม้ตกแต่งในสมัยเรอเนซองส์ของฝรั่งเศส (French Renaissance) เขาวงกต ภาพวาดทิวทัศน์ธรรมชาติ เป็นต้น อย่างไรก็ตามความแตกต่างของวัฒนธรรมของกลุ่มคนต่างๆ ส่งผลต่อความหมายของธรรมชาติที่ต่างกันและเวลาที่เปลี่ยนไป แม้ว่ากลุ่มคนเหล่านั้นจะอาศัยอยู่ในพื้นที่หรือบริเวณเดียวกัน (Dubos, 1972 อ้างถึงใน Wohmill, 1983: 27) เมื่อเวลาผ่านไป ความรู้และเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าส่งผลต่อความเป็นสัญลักษณ์และความหมายของธรรมชาติ (Wohmill, 1983: 27)

ในปัจจุบันมีการศึกษาด้านจิตวิทยาสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อมต่อระหว่างจิตใจมนุษย์และธรรมชาติ เช่น ข้อผูกพันต่อธรรมชาติ การเชื่อมต่อกับธรรมชาติ การถูกทำให้เชื่อมต่อกับธรรมชาติ ความดึงดูดทางอารมณ์ไปสู่ธรรมชาติ เอกลักษณ์ของสภาพแวดล้อม การผนวกธรรมชาติกับความเป็นตัวตน การเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ (Tam, 2013: 64-66; Martin & Czellar, 2016: 181) ความชอบต่อสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันขึ้นกับระดับความเป็นธรรมชาติ ประเภทภูมิอากาศ และความสว่าง (Beute & Kort, 2013: 175-176) และความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสุขภาพจิตที่ดี (Kamitcis & Francis, 2013: 136, 140-141; Laumann et al., 2003) ซึ่งมีผลต่อการให้ความหมายของธรรมชาติ เช่น ความเชี่ยวชาญของธรรมชาติสร้างความดึงดูดทางอารมณ์ ทำให้คนให้ความหมายธรรมชาติว่าเป็นพื้นที่สีเขียว

3.4 ธรรมชาติในเมือง

ด้วยเหตุผลจากการศึกษาทางจิตวิทยา คนอยู่ในชุมชนเมืองต้องการธรรมชาติมากกว่าคนกลุ่มอื่นๆ (Hendee, 1969 อ้างถึงใน Wohmill, 1983: 23) คนอยู่ในชุมชนเมืองเห็นธรรมชาติเป็นที่หลบภัย เป็นที่ปลอดภัย หรือที่พักผ่อน เพื่อผ่อนคลายจากความตึงเครียดในชีวิตส่วนตัวและสังคม หน้าที่การทำงาน และภาระในชีวิตประจำวัน หากมนุษย์สามารถเชื่อมโยงตนเองให้เป็นส่วนหนึ่งกับธรรมชาติ รู้สึกเป็นอิสระ ดังเห็นได้จาก เมื่อมนุษย์ได้เดินในสวนสาธารณะหรือมีปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติ จะทำให้มีอารมณ์ผ่อนคลาย และส่งผลให้มีความทรงจำที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น (Berman et al., 2008 อ้างถึงใน Kardan et al., 2015: 1) แต่ธรรมชาติอันเป็นที่หลบภัยหรือที่ปลอดภัยของคนในชุมชนเมืองไม่ได้หมายถึงป่าไม้หรือพื้นที่ธรรมชาติอันบริสุทธิ์ แต่หมายถึงธรรมชาติที่ถูกจัดการแล้วเป็นธรรมชาติที่เชื่อใจไม่น่ากลัว ทั้งนี้ธรรมชาติในเมืองไม่ได้เป็นเพียงสิ่งรื่นรมย์ เช่น สวนสาธารณะ แหล่งท่องเที่ยว

ทางธรรมชาติ หรือพื้นที่ริมน้ำ แต่รวมถึง ต้นไม้ริมถนน พื้นที่ข้างทางรถไฟ สวนหลังบ้าน สนามในโรงเรียน แปลงปลูกดอกไม้ สวนหย่อม สุสาน สวนพฤกษศาสตร์ สวนรุกขชาติ และพื้นที่ที่มีการออกแบบภูมิทัศน์ (Wohmill, 1983: 23-26; Kaplan, 1983: 128-130; (Spartz & Shaw, 2011: 348) โดยเป็นการออกกำลังกาย พบปะเพื่อนและผู้คน พักผ่อนหย่อนใจ และใช้ประโยชน์ในการศึกษาธรรมชาติ (Spartz & Shaw, 2011: 348) และลดความเครียด (Ulrich, et. al., 1991) อันแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรม สังคม และคุณค่าของธรรมชาติที่มีต่อคนที่อยู่ในเมืองที่มีต่อความหมายของธรรมชาติ

นอกจากธรรมชาติในเมืองจะมีคุณค่าทางจิตวิทยาแล้ว (Hounscome, 1979: 180; Kaplan, 1973; Kaplan, 1995) ธรรมชาติในเมืองยังมีคุณค่าทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ราคาของอสังหาริมทรัพย์ที่อยู่โดยรอบธรรมชาติมีมูลค่าซื้อขายหรือเช่าสูงขึ้น (Gold, 1977) จากการศึกษาคุณลักษณะของธรรมชาติในเมือง พบว่า คนชอบทิวทัศน์ธรรมชาติในเมืองที่ดูดีกลับ มีความซับซ้อน และอนุญาตให้เข้าไปเกี่ยวข้องได้ (Kaplan & Kaplan, 1978: 148 อ้างถึงใน Kaplan, 1983: 132, 136) และคนอยู่ในเมืองยังพอใจหากที่มีพื้นที่ธรรมชาติในเมือง ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เห็นหรือไม่ได้เข้าไปใช้งานก็ตาม (Kaplan, 1978b) เนื่องจากต้นไม้มีความหมายที่สำคัญต่อมนุษย์มาก (Alexander, Ishikawa & Silverstein, 1977: 798 อ้างถึงใน Kaplan, 1983: 137) นอกจากนั้นการรับรู้ความสำคัญของพื้นที่ธรรมชาติที่เป็นพื้นที่เปิดโล่งในเมืองยังครอบคลุมถึง “บริเวณที่มีอากาศบริสุทธิ์ มีทิวทัศน์ทางธรรมชาติ เป็นพื้นที่อันบริสุทธิ์ที่ยังไม่ถูกเปลี่ยนแปลงโดยมนุษย์ และให้ความรู้สึกว่ามีอิสรภาพ” (Foresta, 1980 อ้างถึงใน Kaplan, 1983: 148) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความหมายของธรรมชาติเชิงนิเวศ เชิงสุนทรียภาพ และเชิงปรัชญาและจิตวิญญาณ สำหรับคนที่อยู่ในเมืองด้วย

3.5 ธรรมชาติและจัดการ

ธรรมชาติได้ถูกใช้ประโยชน์และถูกจัดการโดยมนุษย์ เห็นได้จากอุตสาหกรรมตัดไม้ การทำเหมืองแร่ วนเกษตร ปศุสัตว์ การล่าสัตว์ เป็นต้น ทั้งแนวคิดในการจัดการพื้นที่ป่าสมัยใหม่แพร่หลายจากประเทศอเมริกาตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะกรอบความคิดของ Bernard Fernow และ Gifford Pinchot ที่มุ่งเน้นการจัดการพื้นที่ธรรมชาติเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ในการทำอุตสาหกรรมป่าไม้ การทำเหมือง และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มข้น (Merchant, 2002) ในขณะที่ John Muir นักธรรมชาตินิยมและกลุ่ม The Sierra Club ได้มีกรอบความคิดในการสงวนรักษาพื้นที่ธรรมชาติเพื่อประโยชน์อื่น ๆ ที่ไม่ใช่การค้าและเศรษฐกิจ เช่น สุนทรียภาพ ศาสนาและจิตวิญญาณ (Marcus, 1997: 12) แนวคิดทั้ง 2 กลุ่ม ก่อให้เกิดแผนแม่บทในการอนุรักษ์และการจัดการธรรมชาติประเภทต่างๆ เพื่อการนันทนาการการศึกษา และการท่องเที่ยว เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนพฤกษศาสตร์ วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น (Merchant, 2002)

กรอบความคิดที่เห็นว่ามนุษย์สามารถจัดการธรรมชาติได้ ทำให้มีการมองการอนุรักษ์ธรรมชาติในวัฒนธรรมตะวันตกว่าเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฉลาด หรือให้คุณค่าว่าธรรมชาติคือทรัพยากร (Natural Resource) ดังเห็นได้จากคำพูดของประธานาธิบดีสหรัฐ Theodore Roosevelt

(The Wilderness Society, n.d.; Miner & Rawson, 2006: 223) ธรรมชาติ คือ ทรัพย์สิน (Asset) และแนวคิดทุนทางธรรมชาติ (Natural Capital) ที่มองความหมายธรรมชาติตามหลักเศรษฐศาสตร์

“There is a delight in the hardy life of the open. There are no words that can tell the hidden spirit of the wilderness that can reveal its mystery, its melancholy and its charm. The nation behaves well if it treats the natural resources as assets which it must turn over to the next generation increased and not impaired in value. Conservation means development as much as it does protection.”

Theodore Roosevelt, speech to the Deep Waterway Convention, Memphis, Tenn., October 4th 1907 (Miner & Rawson, 2006: 223)

3.6 นิยามของชุมชน เมืองและชนบท

ราชบัณฑิตยสถาน (2542: 368) ได้นิยาม “ชุมชน” ว่าหมายถึง “หมู่ชนหรือกลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก และอาศัยอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน”

เดนนีส อี. บ็อบลิน (1979) นิยาม “ชุมชน” ว่าเป็นการรวมตัวกันของหน่วยสังคม (Social Group) และที่อยู่อาศัย (Habitat) โดยคำเรียกของชุมชนนั้นขึ้นอยู่กับขนาดของกลุ่มหน่วยสังคม เช่น นครหรือมหานคร เมือง หมู่บ้าน และละแวกบ้าน ทั้งนี้ความหมายชุมชนของเดนนีส อี. บ็อบลิน แสดงให้เห็นถึงมิติของชุมชนในเชิงขนาดพื้นที่และในเชิงการเมืองด้วย โดยนครหรือมหานครแสดงให้เห็นถึงชุมชนที่ตั้งในเมืองหลวงขนาดใหญ่ที่มีรูปแบบการปกครองท้องถิ่นแบบพิเศษ (Dennies E. Poplin, 1979: 3 อ้างถึงในกรมโยธาธิการและผังเมือง, 2554) เช่น กรุงเทพมหานครมีสภาและการเลือกตั้งของตนเอง ส่วนหมู่บ้านที่ตั้งในขอบเขตที่เล็กกว่าในผืนที่ดินแปลงเดียวกันหรือมีหน่วยการปกครองแบบเดียวกัน และละแวกบ้านหมายถึงเขตบริเวณของชุมชนที่มีพื้นที่ขนาดเล็กที่สุดที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมแบบใกล้ชิด รู้จักกันทุกบ้าน

ราชบัณฑิตยสถาน (2542: 875) ได้นิยาม “เมือง” ใน 3 ความหมาย คือ (1) แคน (2) ประเทศ และ (3) เขตซึ่งเคยเป็นเมืองสำคัญในระดับจังหวัด ต่อมาถูกลดฐานะเป็นอำเภอ เช่น เมืองไชยา เมืองสุโขทัย เมืองมินบุรี และเมืองเพชรบุรี เป็นต้น

ในประเทศไทยนั้น พระราชบัญญัติเทศบาล พุทธศักราช 2496 มาตราที่ 10 ได้นิยามเขตเมืองว่า “เขตเทศบาล” ซึ่งมีจำนวนประชากรตั้งแต่ 10,000 คนขึ้นไป (พระราชบัญญัติเทศบาล, 2496) พระราชบัญญัติเทศบาล มาตรา 11 นิยาม “เทศบาลนคร” หมายถึง “ท้องถิ่นชุมชนที่มีราษฎรตั้งแต่ 50,000 คนขึ้นไป ทั้งมีรายได้พอควรแก่การที่จะปฏิบัติหน้าที่อันต้องทำตามพระราชบัญญัติ” (พระราชบัญญัติเทศบาล, 2496)

“เมือง (Urban Area)” ถูกนิยามว่า คือสถานที่ที่กลุ่มคนมารวมกลุ่มกันในรูปแบบต่างๆกัน เพื่อดำเนินกิจกรรม ทั้งนี้ขนาดของเมืองถูกกำหนดด้วยความหนาแน่นของชุมชน แต่ไม่ได้กำหนดว่าสิ่งใดเป็นเมืองด้วยขนาดพื้นที่และจำนวนคนเพียงอย่างเดียว (Spiro Kostof, 1991: 37-41)

L. Wirth อ้างถึงใน Spiro Kostof, 1991 (37-41) นิยาม “เมือง” คือ ที่ตั้งถิ่นฐานที่ถาวรของของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลาย โดยมีขนาดพื้นที่ค่อนข้างใหญ่และความหนาแน่น เมืองยังมีลำดับศักดิ์ โดยที่เมืองไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว มักจากอยู่ด้วยกันหลายๆ เมืองเป็นกลุ่มชุมชนเมือง ลำดับศักดิ์ของเมืองนั้นไล่ไปจากจาก เมืองหลวง หัวเมือง จนไปถึงหมู่บ้าน(Spiro Kostof, 1991: 37-41) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงฐานะ หรือบทบาทหน้าที่ของเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเมือง เมืองมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ชนบท (Rural Area) ในรูปแบบของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทั้งนี้อาณาเขตของเมืองและชนบทจะแตกต่างกัน สามารถแบ่งแยกได้ด้วยลักษณะทางกายภาพ รูปแบบการบริหารการปกครอง การผลิตอาหาร และการปกป้องคุ้มครองพื้นที่ (Spiro Kostof, 1991: 37-41; คณะสถาปัตยกรรมและการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้, มปป.) นอกจากนี้เมืองยังมีคุณลักษณะทางกายภาพที่เด่นชัด แตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ โดยวัสดุหรือสัญลักษณ์ คนในชุมชนเมืองยังมีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ทำให้มีฐานะทางสังคมที่แตกต่างกัน และความหลากหลายทางเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ และการนับถือศาสนา โดยเฉพาะในเมืองที่มีขนาดใหญ่ (Spiro Kostof, 1991: 37-41)

“เมืองคือบริเวณที่มีประชากรตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างหนาแน่น เป็นชุมชน (Community) และประชากรส่วนใหญ่มีได้มีอาชีพเกษตรกรรม มีศูนย์กลางทางด้านการบริหารและการปกครอง มีการติดต่อสื่อสาร มีสิ่งก่อสร้าง ถนนหนทาง ทั้งภายในและนอกเมืองและระหว่างเมืองเกิดเป็นลักษณะเฉพาะทางทางด้านกายภาพที่มีความแตกต่างจากชนบทนั่นเอง” (คณะสถาปัตยกรรมและการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้, มปป.)

ในบทความนี้จึงนิยาม “ชุมชนเมือง” ว่าหมายถึง “ชุมชนมากกว่าหนึ่งชุมชนอยู่รวมกัน โดยมีลักษณะทางกายภาพที่สังเกตเห็นได้จากความหนาแน่นประชากร มีสิ่งแวดล้อมและสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นจำนวนมาก และมีจำนวนประชากรอาศัยอยู่มากกว่า 50,000 คน ในชุมชนเมืองมีกิจกรรมหลากหลาย ครอบคลุมทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจ กิจกรรมทางสังคม และกิจกรรมทางวัฒนธรรม โดยมีอาณาเขตเชื่อมต่อกับชนบท”

ในทางตรงกันข้ามกับเมือง “ชนบท (Rural area) หมายถึง พื้นที่ที่อยู่นอกเขตเมือง โดยทั่วไปมีการตั้งถิ่นฐานเบาบาง ความหนาแน่นของประชากรน้อย มีความเป็นอยู่ในลักษณะของสังคมแบบชนบท การเกษตร ห่างไกลจากศูนย์กลางการบริหารและการบริการ ส่วนใหญ่การใช้ที่ดินในชนบทจะเป็นการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร เช่น ที่นา ที่ปลูกพืชไร่ ที่ปลูกไม้ผล และไม้ยืนต้น” (คณะสถาปัตยกรรมและการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้, มปป.)

ราชบัณฑิตยสถาน (2542: 344) ได้นิยาม “ชนบท” ว่าหมายถึง บ้านนอก หรือเขตแดนที่พ้นจากเมืองหลวงออกไป

ในบทความนี้จึงนิยาม “ชนบท” ว่าหมายถึง “พื้นที่ที่อยู่นอกเขตชุมชนเมือง มีความหนาแน่นเบาบางของจำนวนประชากร มีสิ่งแวดล้อมและสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นจำนวนน้อย โดยคนส่วนใหญ่ประกอบกิจกรรมทางเกษตรกรรม เช่น ที่นา ไร่ สวนผลไม้ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องจากพืชผลทางการเกษตร”

3.7 การนำแนวคิดที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาความหมายของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและชนบท

การทบทวนวรรณกรรมในหัวข้อ 3.1 สามารถใช้เป็นกรอบในการสร้างแบบสอบถามว่า ความหมายของธรรมชาตินั้นมีอิทธิพลของวัฒนธรรมในระดับน้อยไปมาก และใช้วิเคราะห์ความหมายของธรรมชาติว่าเป็นผลจากผลิตทางวัฒนธรรมในลักษณะใด ส่วนแนวคิดของธรรมชาติเชิงปรัชญา ในหัวข้อ 3.2 ทำให้เกิดความเข้าใจแนวคิดธรรมชาติเชิงจิตวิทยา (หัวข้อ 3.3) และสามารถเป็นกรอบในการวิเคราะห์ความหมายของธรรมชาติที่มีผลจากปัญญาและความคิด และความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับจิตใจและอารมณ์ความรู้สึก วรรณกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติในมุมมองจิตวิทยาในหัวข้อ 3.3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อมที่ซับซ้อนกัน การทบทวนหัวข้อนี้จึงช่วยกรอบคำถามเกี่ยวกับความหมายของสิ่งแวดล้อม วรรณกรรมในหัวข้อ 3.4 และ 3.5 เป็นกรอบในการวิเคราะห์ความหมายของธรรมชาติของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง เนื่องจากอิทธิพลทางสภาพแวดล้อมทางกายภาพ กิจกรรมและสภาพสังคมการทบทวนวรรณกรรมในหัวข้อ 3.5 ยังช่วยให้เข้าใจกรอบทางความคิดที่มีอิทธิพลในการอนุรักษ์และการจัดการธรรมชาติในพื้นที่ชนบทไทยในปัจจุบัน นอกจากนั้นการทบทวนนิยามของชุมชนเมืองและชนบทเป็นกรอบในการเลือกพื้นที่ศึกษาที่เหมาะสม

4. วิธีการศึกษา

ในบทความนี้กำหนดพื้นที่ศึกษาสำหรับคนที่อยู่ในชุมชนเมือง คือ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ได้แก่ นนทบุรี ปทุมธานี นครปฐม และสมุทรปราการ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะทางกายภาพและมีจำนวนประชากรอาศัยรวมกันประมาณ 10,092,813 คน (กรมการปกครอง, 2557) เป็นศูนย์กลางการปกครอง การบริหารราชการ พาณิชยกรรม และการเงิน มีกิจกรรมที่หลากหลายตรงกับนิยามของชุมชนเมืองดังแสดงในหัวข้อ 3.6 ส่วนพื้นที่ศึกษาสำหรับคนที่อยู่ในชนบท ได้กำหนดพื้นที่บริเวณ อำเภอเมือง อำเภอบ้านลาด และอำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวสามารถเป็นตัวแทนชนบทด้วยลักษณะทางกายภาพแบบผสมผสานของชุมชนพื้นที่นั้น พื้นที่เกษตรกรรม และมีพื้นที่ธรรมชาติ โดยคนไทยส่วนใหญ่ในอำเภอเมือง อำเภอบ้านลาด และอำเภอชะอำ ประกอบกิจกรรมทางเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวนผลไม้ ทำน้ำตาล และอาหารอันเป็นผลิตผลจากต้นตาล (จังหวัดเพชรบุรี, 2552) พื้นที่ทั้ง 3 อำเภอยังมีความหนาแน่นเบาบางของจำนวนประชากร และมีปริมาณสิ่งก่อสร้างจำนวนไม่มากกระจายตามย่านชุมชน

จำนวนกลุ่มเป้าหมายคำนวณตามสูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% จากกลุ่มประชากรใน 3 อำเภอของจังหวัดเพชรบุรีมีจำนวน 249,696 คน และกลุ่มประชากรในจังหวัดกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีจำนวน 10,092,813 คน (กรมการปกครอง, 2557) เท่ากับ 400 ชุดทั้ง 2 กลุ่ม แต่เก็บกลุ่มเป้าหมายในจังหวัดเพชรบุรีได้ 349 ชุด (87.25%) และในจังหวัดกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 402 ชุด รวมมีแบบสอบถามทั้งสิ้น 751 ชุด

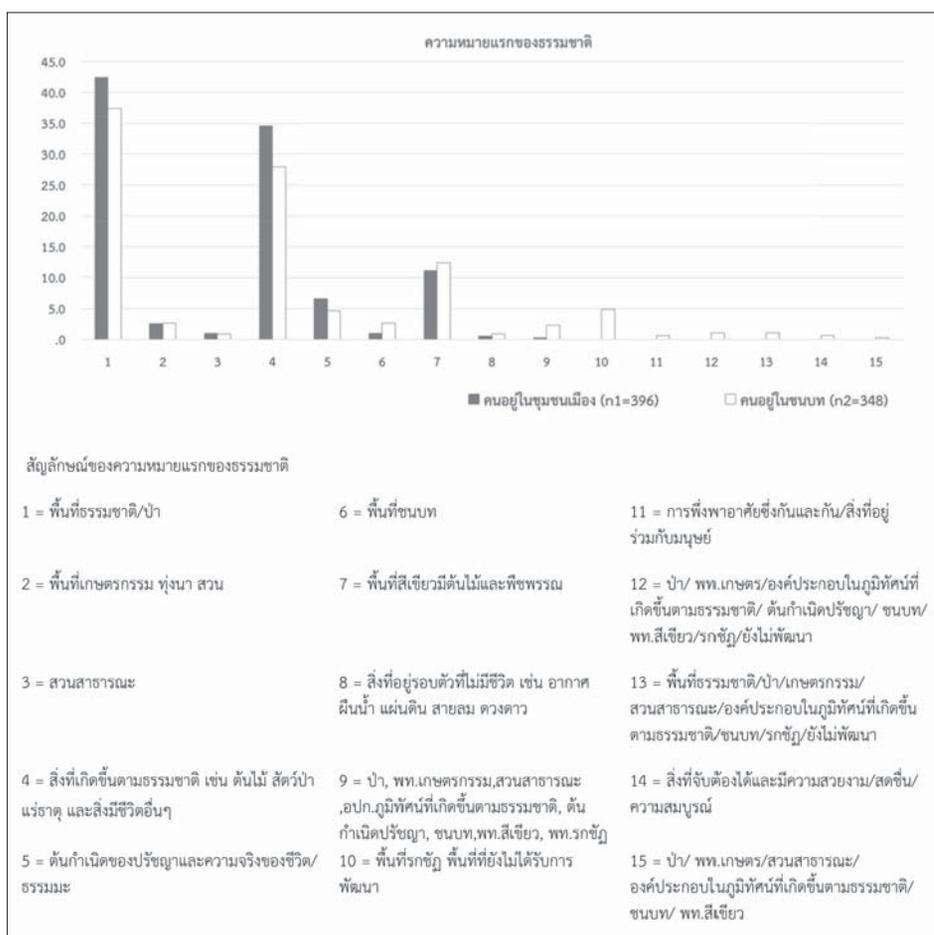
ทั้งนี้คำถามในแบบสอบถามให้โอกาสผู้ตอบแบบสอบถามให้ความหมายของธรรมชาติได้มากกว่าหนึ่งความหมายตามลำดับความสำคัญ โดยความหมายของธรรมชาติที่ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญมากที่สุดถือเป็น “ความหมายแรกของธรรมชาติ” และความหมายที่ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญเป็นอันดับรองลงมา ถือเป็น “ความหมายที่สองของธรรมชาติ” และ “ความหมายที่สามของธรรมชาติ” ตามลำดับ ทั้งนี้กรอบในการเก็บแบบสอบถามดังกล่าวยังใช้กับการให้ความหมายของสิ่งแวดล้อม ตามลำดับความสำคัญเช่นเดียวกัน คำตอบที่ได้จากแบบสอบถามจะนำมาวิเคราะห์ทางสถิติ เปรียบเทียบและสรุปความหมายของธรรมชาติระหว่างคนไทยที่อยู่ในชุมชนเมืองและชนบท

5. ผลการศึกษา

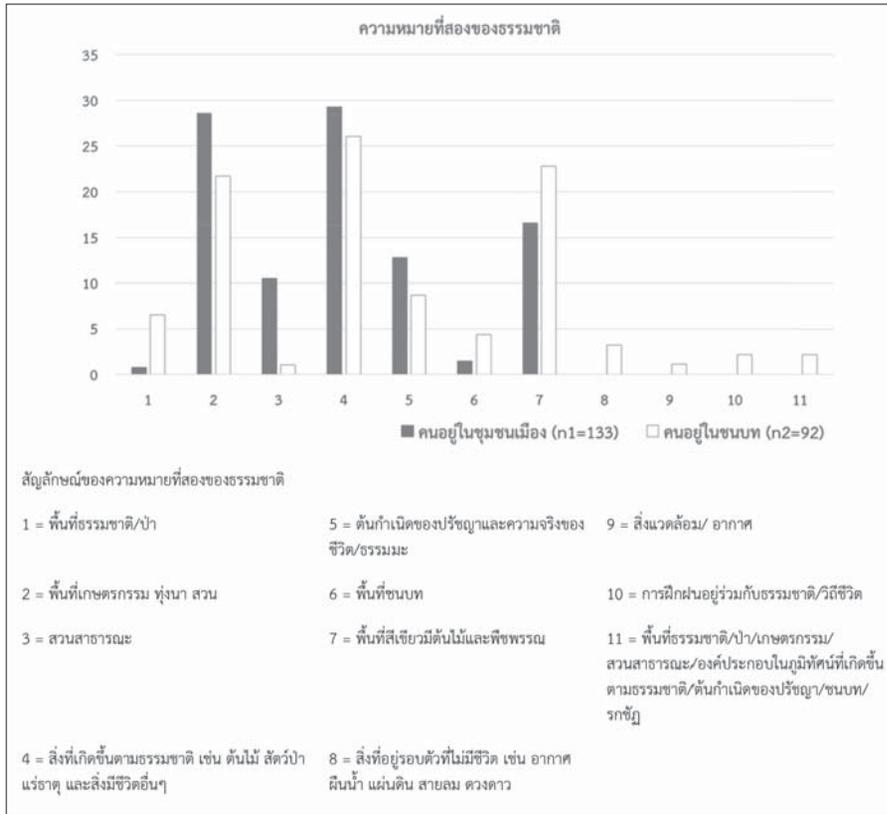
5.1) ความหมายของธรรมชาติสำหรับคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและในชนบท

คนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและชนบทให้ความหมายของธรรมชาติหลายความหมาย โดยความหมายแรกของธรรมชาติสำหรับทั้งคนไทย 2 กลุ่มส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกันโดยเห็นว่า ธรรมชาติคือพื้นที่ธรรมชาติหรือป่า (42.4% ของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและ 37.4% ของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบท) และสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ สัตว์ป่า แร่ธาตุ และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ (34.6% ของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและ 27.9% ของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบท (ภาพที่ 1) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าธรรมชาติเป็นสิ่งที่ไม่ถูกปรุงแต่งด้วยวัฒนธรรมเป็นความคิดที่คนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและชนบทให้ความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากปัจจัยอายุและระดับการศึกษาส่งผลต่อความหมายแรกของธรรมชาติของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง ((40, N=393)= 77.69, $p < 0.000$ และ (48, N=384)= 105.50, $p < 0.000$ ตามลำดับ) โดยผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองที่มีอายุ 21-30 ปี ให้ความหมายแรกของธรรมชาติว่าเป็นพื้นที่ธรรมชาติหรือป่า(31.9%) และ สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ สัตว์ป่า แร่ธาตุและสิ่งมีชีวิตอื่นๆ (35.8%) มากกว่าช่วงอายุอื่นๆ ส่วนผู้ที่มีอายุ 21-30 ปี (40.9%) ให้ความหมายแรกของธรรมชาติว่าเป็นพื้นที่สีเขียวมีต้นไม้และพืชพรรณ มากกว่าช่วงอายุอื่นๆ และผู้ที่มีอายุมากกว่า 60 ปี (50%) ให้ความหมายแรกของธรรมชาติว่าเป็นพื้นที่เกษตรกรรมมากกว่าช่วงอายุอื่น คนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองที่มีระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรีให้ความหมายแรกของธรรมชาติว่าเป็นพื้นที่ธรรมชาติหรือป่า (61.1%) และเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ สัตว์ป่า แร่ธาตุ และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ (62.2%) รวมทั้งเป็นต้นกำเนิดปรัชญาและความรู้ (60%) มากกว่าช่วงอายุอื่นๆ ส่วนผู้ที่มีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษา (44.4%) ให้ความหมายแรกของธรรมชาติว่าเป็นพื้นที่เกษตรกรรมมากกว่าระดับการศึกษาอื่นๆ เป็นต้น ปัจจัยอายุและระดับการศึกษายังมีผลต่อความหมายแรกของธรรมชาติของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบทอีกด้วย ((70, N=347)= 109.36, $p < 0.002$ และ (126, N=345)= 255.3, $p < 0.000$ ตามลำดับ) โดยผู้ที่อาศัยอยู่ในชนบทอายุ 41-50 ปี (26.9%) ให้ความหมายแรกของธรรมชาติว่าเป็นพื้นที่ธรรมชาติหรือป่ามากกว่าช่วงอายุอื่นๆ ส่วนผู้ที่มีอายุมากกว่า 31-40 ปี ให้ความหมายแรกของธรรมชาติว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ สัตว์ป่า และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ (22.9%) และเป็นพื้นที่สีเขียวมีต้นไม้และพืชพรรณ (33.4%) มากกว่าช่วงอายุอื่นๆ ส่วนคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบทที่มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา (32.6%) ให้ความหมายแรกของธรรมชาติว่าเป็นพื้นที่ธรรมชาติหรือป่ามากกว่าระดับการศึกษาอื่นๆ ผู้ที่มีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษา (66.7%) ให้ความหมายแรกของธรรมชาติว่าเป็นพื้นที่เกษตรกรรมมากกว่าระดับการศึกษาอื่นๆ เป็นต้น ส่วนผู้ที่มีระดับการศึกษาในระดับปริญญา

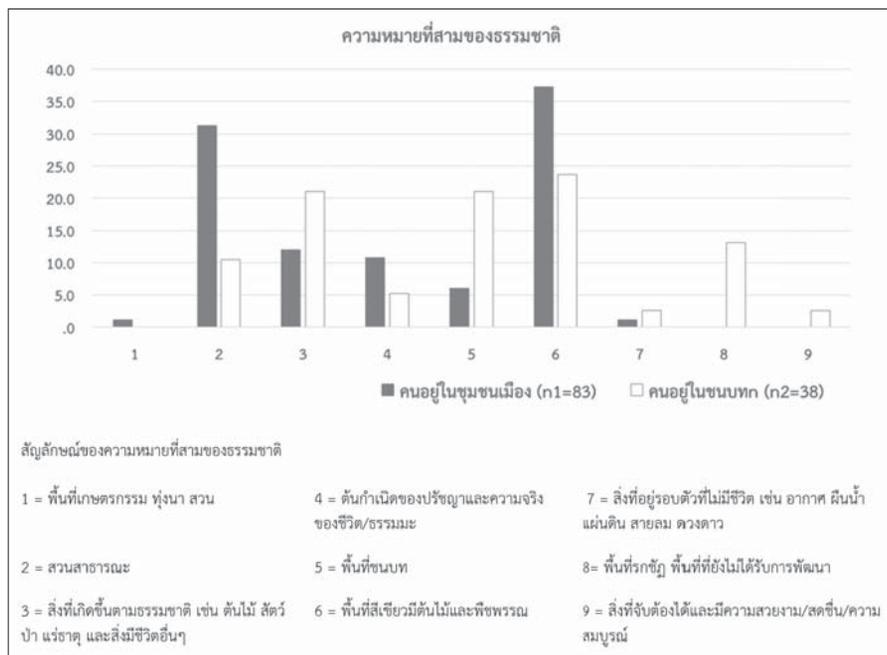
ตรี (34.4%) ให้ความหมายแรกของธรรมชาติว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ สัตว์ป่า แร่ธาตุ และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ มากกว่าระดับการศึกษาอื่น ๆ เป็นต้น แต่ถิ่นที่อยู่อาศัยและเวลาที่อาศัยอยู่ในชนบทที่มีผลเฉพาะความหมายแรกของธรรมชาติของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบท ((336, N=348)= 391.57, $p<0.02$ และ (52, N= 289)= 84.34, $p<0.003$ ตามลำดับ) โดยผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่จังหวัดเพชรบุรี (81.5%) ให้ความหมายแรกของธรรมชาติว่าเป็นพื้นที่ธรรมชาติหรือป่ามากกว่าภูมิลำเนาอื่น ๆ และคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบทมากกว่า 30 ปี ให้ความหมายแรกของธรรมชาติว่าเป็นพื้นที่ธรรมชาติหรือป่ามากกว่าระยะเวลาอื่น ๆ และผู้ที่อาศัยอยู่ในชนบท 5-10 ปี ให้ความหมายแรกของธรรมชาติว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ สัตว์ป่า และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ (50%) มากกว่าระยะเวลาอื่น ๆ เป็นต้น

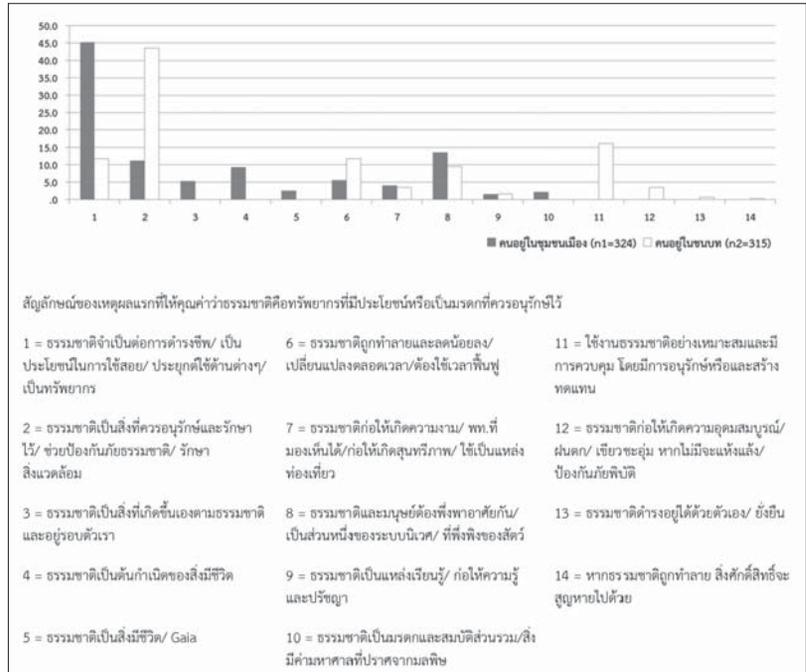
ภาพที่ 1: ความหมายแรกของธรรมชาติ (N=744)

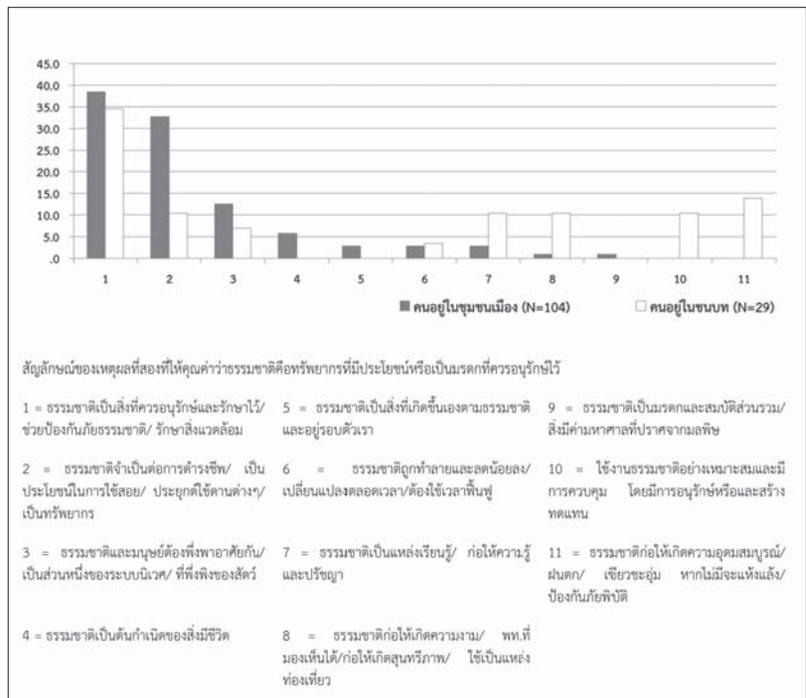
ภาพที่ 2: ความหมายที่สองของธรรมชาติ (N=225)

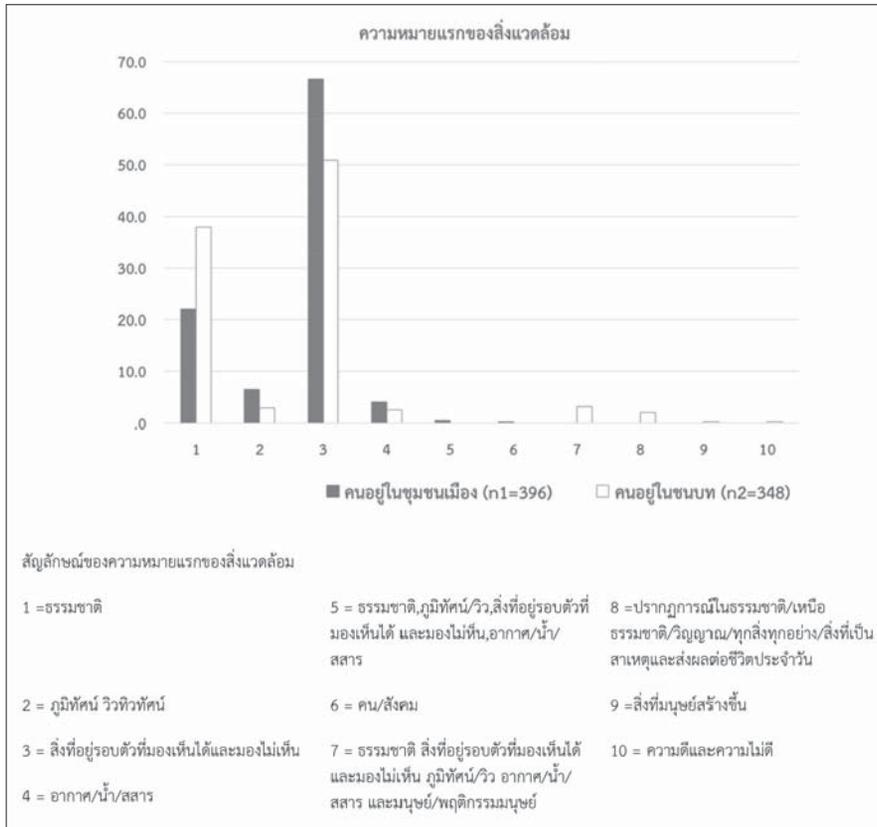
ภาพที่ 3: ความหมายที่สามของธรรมชาติ (N=121)

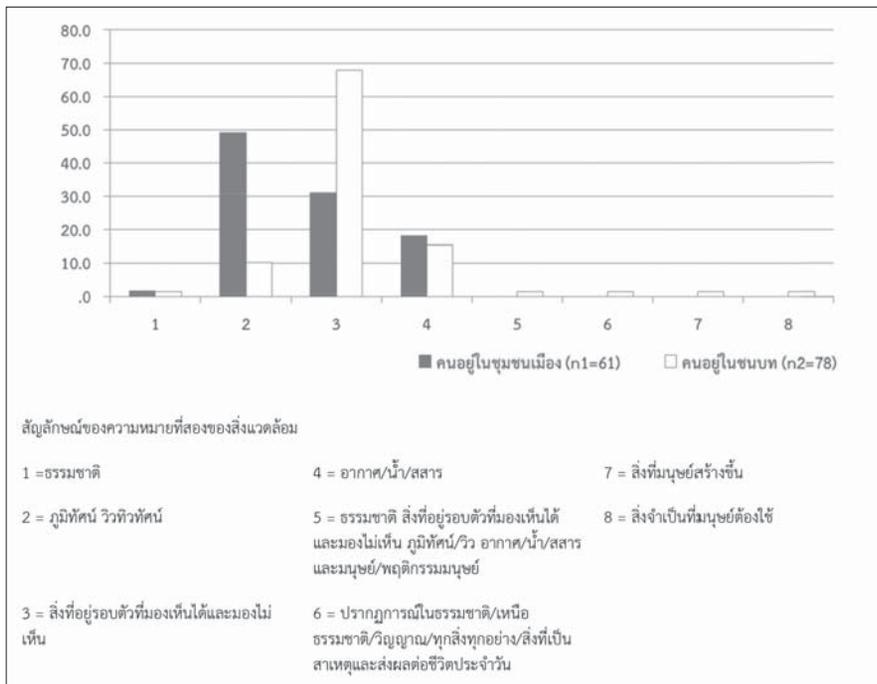
ภาพที่ 4: เหตุผลแรกที่ทำให้คุณคิดว่าธรรมชาติคือทรัพยากรที่มีประโยชน์หรือเป็นมรดกที่ควรอนุรักษ์ไว้ (N=639)

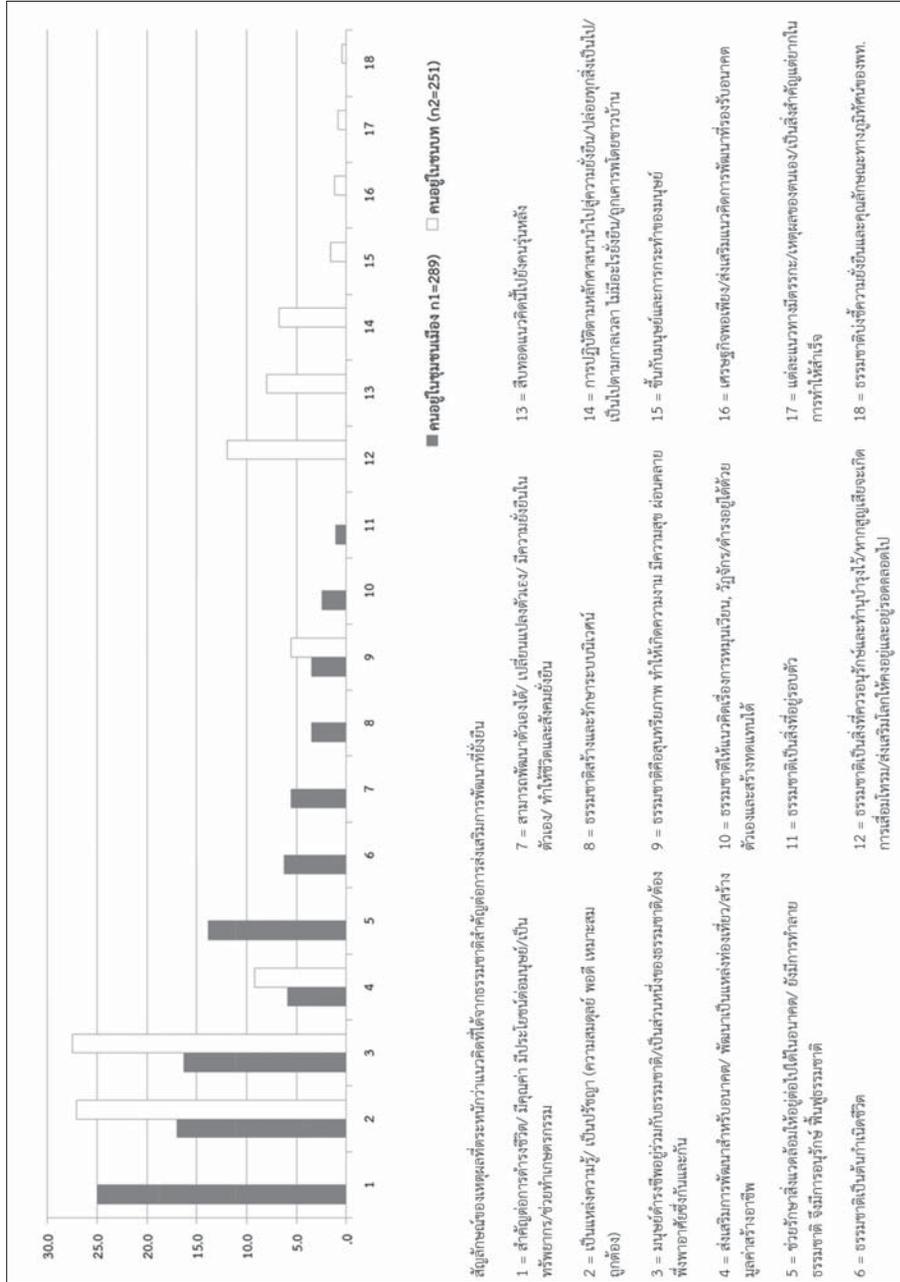
ภาพที่ 5: เหตุผลที่สองที่ทำให้คุณคิดว่าธรรมชาติคือทรัพยากรที่มีประโยชน์หรือเป็นมรดกที่ควรอนุรักษ์ไว้ (N=133)

ภาพที่ 6 ความหมายแรกของสิ่งแวดล้อม (N=744)

ภาพที่ 7 ความหมายที่สองของสิ่งแวดล้อม (N=139)

ภาพที่ 8 เหตุผลที่แนวคิดที่ได้จากธรรมชาติสำคัญต่อการส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน (N=540)

ในขณะที่ความหมายที่สองและสามของธรรมชาติของคนไทยทั้ง 2 พื้นที่ที่มีอิทธิพลของวัฒนธรรม โดยเป็นธรรมชาติที่ถูกดัดแปลงด้วยกิจกรรมของมนุษย์หรือสร้างสรรค์โดยมนุษย์ เห็นได้จากความหมายที่สองของธรรมชาติของคนไทยทั้ง 2 กลุ่มคือ พื้นที่เกษตรกรรม พุงนา สวน (29.3% ของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง และ 26.1% ของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบท) และความหมายที่สามของธรรมชาติคือ พื้นที่สีเขียวมีต้นไม้และพืชพรรณ (37.3% ของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง และ 23.7 % ของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบท) และสวนสาธารณะ (31.3% ของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง และ 10.5 % ของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบท) ทั้งนี้ความหมายที่สามแสดงให้เห็นว่าประสพการณ์ของพื้นที่ธรรมชาติที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เช่น สวนสาธารณะและสวนตกแต่งในเมือง มีอิทธิพลต่อความหมายของธรรมชาติของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง

จากภาพที่ 2 พบว่าคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบทให้ความหมายที่สองธรรมชาติว่าเป็นพื้นที่สีเขียวมากกว่าคนไทยที่อาศัยอยู่ในเมือง (16.6% ของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง และ 22.8 % ของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบท) และภาพที่ 3 พบว่าคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบทให้ความหมายที่สามของธรรมชาติว่าเป็นพื้นที่ชนบท (6.0% ของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง และ 21.1% ของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบท) ซึ่งแสดงว่าลักษณะทางกายภาพของสภาพแวดล้อมของคนไทยที่อาศัยอยู่มีผลต่อการให้ความหมายของธรรมชาติของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบท ส่วนความหมายแรกของธรรมชาติของคนไทยที่อาศัยอยู่ในเมืองมีลักษณะทางนามธรรมหรือปรัชญามากกว่าคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบท เช่น เป็นต้นกำเนิดของปรัชญาและความจริงของชีวิตหรือธรรมะ (12.8% ของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง และ 8.7 % ของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบท) (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 2-3 แสดงให้เห็นว่าคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบทให้ความหมายที่สองและสามของธรรมชาติที่หลากหลายกว่าคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง ครอบคลุมทั้งลักษณะทางนามธรรม และกายภาพที่ประสบในชีวิตประจำวัน ได้แก่ พื้นที่รกชัฏ พื้นที่ที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา การฝึกฝนอยู่ร่วมกับธรรมชาติหรือวิถีชีวิต สิ่งที่อยู่รอบตัวที่ไม่มีชีวิต เช่น อากาศ ผืนน้ำ แผ่นดิน สายลม ดวงดาว และสิ่งที่จับต้องได้ และมีความสวยงาม สดชื่น หรือความสมบูรณ์ อันแสดงถึงประสบการณ์ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ปรุงแต่ง และความรู้สึกที่มีอิทธิพลต่อความหมายของธรรมชาติของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบท แต่ความหมายที่สองและสามของธรรมชาติของคนไทยทั้ง 2 กลุ่มไม่มีอิทธิพลจากปัจจัยส่วนตัวของแต่ละบุคคล

5.2) คุณค่าของธรรมชาติ: ทรัพยากรที่มีประโยชน์หรือมรดกที่ควรอนุรักษ์ไว้

จากแบบสอบถามพบว่า คนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองเห็นว่าธรรมชาติคือทรัพยากรที่มีประโยชน์ (46.0%) แตกต่างจากคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบทส่วนใหญ่เห็นว่าธรรมชาติคือมรดกที่ควรอนุรักษ์ไว้ (58.0 %) มีเพียง 12.9% ของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง และ 8.4% ของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบทที่เห็นเหมือนกันว่า ธรรมชาติเป็นทั้งทรัพยากรที่มีประโยชน์และมรดกที่ควรอนุรักษ์ไว้ คุณค่าของธรรมชาติดังกล่าวเป็นผลมาจากคนอยู่ในชุมชนเมืองส่วนใหญ่ (45.1%) เห็นว่าธรรมชาติจำเป็นต่อการดำรงชีพ เป็นประโยชน์ในการใช้สอยสามารถประยุกต์ใช้ด้านต่างๆ และเป็นทรัพยากรที่สำคัญ แต่คนไทยที่อยู่ในชนบทส่วนใหญ่ (43.5%) เห็นว่าธรรมชาติเป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์และรักษาไว้ เพราะช่วยป้องกันภัยธรรมชาติและรักษาสีเขียว (ภาพที่ 4)

เหตุผลอื่นๆที่ส่งผลต่อคุณค่าของธรรมชาติ ได้แก่ การตระหนักถึงบทบาทของธรรมชาติในระบบนิเวศ เนื่องจากธรรมชาติและมนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยกัน และเป็นที่พึ่งพิงของสัตว์ (12.9% ของคนอยู่ในชุมชนเมือง และ

8.4% ของคนอยู่ในชนบท) ทั้งนี้พบว่าเหตุผลของคนอยู่ในชนบทในการให้คุณค่าของธรรมชาตินั้น มีสาเหตุที่หลากหลายทั้งนามธรรม เช่น ความเชื่อ ปรัชญา ภูมิปัญญา พลวัต และสาเหตุที่เป็นรูปธรรมอันส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในชนบท เช่น หากธรรมชาติถูกทำลาย สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะสูญหายไปด้วย (0.3% ของคนอยู่ในชนบท ในภาพที่ 4) ธรรมชาติก่อให้เกิดความงาม ก่อให้เกิดสุนทรียภาพ เป็นแหล่งท่องเที่ยว (4.0% ของคนอยู่ในชนบท) และ 3.5% ของคนอยู่ในชนบท ในภาพที่ 4) ธรรมชาติถูกทำลายและลดน้อยลง มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ต้องใช้เวลาฟื้นฟู (5.6% ของคนอยู่ในชนบท) และ 11.7% ของคนอยู่ในชนบท ในภาพที่ 4) ธรรมชาติก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ทำให้ฝนตก เชื้อราจะอ่อม และป้องกันภัยพิบัติ (13.8% ของคนอยู่ในชนบท) ธรรมชาติคือแหล่งเรียนรู้ ก่อให้ความรู้และปรัชญา (10.3% ของคนอยู่ในชนบท) ใช้งานธรรมชาติอย่างเหมาะสมและมีการควบคุม โดยมีการอนุรักษ์หรือและสร้างทดแทน (10.3% ของคนอยู่ในชนบท) (ภาพที่ 4) เหตุผลต่างๆ ในการให้คุณค่าดังกล่าว (ภาพที่ 4-5) สามารถสังเคราะห์ได้ถึงปัจจัยที่มีผลต่อคุณค่าของธรรมชาติ อาทิ ประโยชน์ใช้สอย (Function & Utility) ระบบนิเวศ (Ecological System & Process) ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม (Environmental Impact) จิตวิญญาณและความเชื่อ (Spiritual Belief) สุนทรียภาพ (Aesthetic) ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ (Economic Benefit) ปัญญา (Intellect) และความยั่งยืน (Sustainability)

5.3) ความหมายของสิ่งแวดล้อม

ผลการศึกษาในหัวข้อ 3.3 และ 5.2 (ภาพที่ 6-7) แสดงให้เห็นว่าธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จากแบบสอบถามพบว่า ทั้ง 2 กลุ่ม ให้ความหมายแรกของสิ่งแวดล้อมซ้อนทับกับธรรมชาติ โดยมองว่าสิ่งแวดล้อมคือธรรมชาติ (22.0% ของคนไทยที่อยู่ในชุมชนเมือง และ 37.9% ของคนไทยที่อยู่ในชนบท) ทั้งนี้คนที่อยู่ในชนบทมองธรรมชาติเป็นสิ่งแวดล้อมสูงกว่าคนไทยในเมืองเพราะอิทธิพลของอาชีพที่ต่างจากคนในเมือง ((147, N=334)= 200.36, $p<0.001$) เช่น แม่ชีและรับจ้างทั่วไป (50%) นอกจากนั้น ความหมายแรกของสิ่งแวดล้อมตามที่เคยได้เรียนมาว่า สิ่งแวดล้อมคือสิ่งที่อยู่รอบตัวที่มองเห็นได้และมองไม่เห็น (66.7% ของคนไทยที่อยู่ในชุมชนเมือง และ 50.9% ของคนไทยที่อยู่ในชนบท) (ภาพที่ 6) ทั้งนี้เนื่องจากความหมายแรกของสิ่งแวดล้อมของคนไทยที่อยู่ในชุมชนเมืองมีอิทธิพลจากระดับการศึกษา ((30, N=383)= 65.98, $p<0.000$) ช่วงอายุ ((25, N=393)= 50.24, $p<0.002$) และอาชีพ ((65, N=330)= 144.44, $p<0.000$) อย่างมีนัยยะสำคัญ เช่น คนไทยที่อยู่ในชุมชนเมืองที่มีระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรี (60.7%) ให้ความหมายแรกของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นธรรมชาติมากกว่าระดับการศึกษาอื่นๆ คนไทยที่อยู่ในชุมชนเมืองอายุ 31-40 ปี (30.2%) ให้ความหมายแรกของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นธรรมชาติมากกว่าช่วงอายุอื่นๆ แต่ผู้ที่อายุน้อยกว่า 20 ปี (28%) และ 21-30 ปี (28%) ให้ความหมายแรกของสิ่งแวดล้อมว่าสิ่งแวดล้อมคือภูมิทัศน์ วิถีชีวิตมากกว่าช่วงอายุอื่นๆ คนไทยที่อยู่ในชุมชนเมืองที่เป็นนักศึกษา (33.8%) ให้ความหมายแรกของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นธรรมชาติมากกว่าอาชีพอื่นๆ แต่ผู้ที่มีอาชีพรับราชการ (25.8%) ให้ความหมายแรกของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวที่มองเห็นได้และมองไม่เห็นมากกว่าอาชีพอื่นๆ

จากภาพที่ 7 ความหมายที่สองของสิ่งแวดล้อม แสดงให้เห็นว่า ทศนคติของคนไทยที่อยู่ในชุมชนเมืองได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทางตะวันตกของ ความงามดังภาพวาด และอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่อาศัยในเมืองที่เกิดจากการออกแบบและสร้างโดยมนุษย์ โดยมองว่า “สิ่งแวดล้อมเป็นภูมิทัศน์ วิถีชีวิต และความ

งาม” สูงกว่าคนไทยที่อยู่ในชนบท 5 เท่า (49.2% ของคนอยู่ในชุมชนเมือง และ 10.3 % ของคนอยู่ในชนบท) เนื่องจากถิ่นที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกันของคนไทยที่อยู่ในชุมชนเมืองมีผลต่อความหมายที่สองของสิ่งแวดล้อม ((3, N=59)= 8.69, $p<0.034$) โดยคนไทยที่อาศัยอยู่ในเขตปริมณฑลคือ จ. นนทบุรี ปทุมธานี และนครปฐม (100%) ให้ความหมายที่สองของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นธรรมชาติ แต่คนไทยที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครให้ความหมายที่สองของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นภูมิทัศน์ วิถีชีวิต (78.6%) และเป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวที่มองเห็นได้และมองไม่เห็น (78.6%) มากกว่าคนไทยที่อาศัยอยู่ในเขตปริมณฑล ในขณะที่คนไทยที่อยู่ในชนบทให้ความหมายที่สองของสิ่งแวดล้อมต่างจากคนไทยที่อยู่ในชุมชนเมืองในเชิงปรากฏการณ์ในธรรมชาติหรือเหนือธรรมชาติ วิญญาณทุกสิ่งทุกอย่างและเชิงปรัชญา สิ่งที่เป็นสาเหตุและส่งผลต่อชีวิตประจำวัน (1.3% ของคนอยู่ในชนบท) สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นและสิ่งที่มีมนุษย์ต้องใช้ (1.3% ของคนอยู่ในชนบท) ความหมายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคนไทยที่อยู่ในชนบทเพียงบางคนมีแนวคิดจัดการธรรมชาติแบบตะวันตก (หัวข้อ 3.5) แต่คนไทยในชนบทส่วนใหญ่ยังมีทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมจากประสบการณ์ที่พบเจอ โดยให้ความหมายว่าเป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวและวิถีชีวิต

5.4) ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดที่ได้จากธรรมชาติกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผลจากแบบสอบถามพบว่า คนไทยที่อยู่ในชุมชนเมืองและชนบทส่วนใหญ่ตระหนักถึงแนวคิดที่ได้จากธรรมชาตินั้นสำคัญต่อการส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน (96.7% ของคนไทยที่อยู่ในชุมชนเมือง และ 91.0% ของคนไทยที่อยู่ในชนบท) ในภาพที่ 8 พบว่าคนไทยที่อยู่ในชุมชนเมืองและชนบทให้เหตุผลคล้ายกันที่ตระหนักถึงความสำคัญของแนวคิดที่ได้จากธรรมชาติต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนใน 4 ด้าน คือเป็นแหล่งความรู้หรือปรัชญา (17.0% ของคนไทยที่อยู่ในชุมชนเมือง และ 27.1% ของคนไทยที่อยู่ในชนบท) มนุษย์ดำรงชีพอยู่ร่วมกับธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (17.0% ของคนไทยที่อยู่ในชุมชนเมือง และ 27.1% ของคนไทยที่อยู่ในชนบท) ส่งเสริมการพัฒนาสำหรับอนาคตหรือพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว สร้างมูลค่าและสร้างอาชีพ (5.9% ของคนไทยที่อยู่ในชุมชนเมือง และ 9.2% ของคนไทยที่อยู่ในชนบท) และความงามและสุนทรียภาพของธรรมชาติ (3.5% ของคนไทยที่อยู่ในชุมชนเมือง และ 5.6% ของคนไทยที่อยู่ในชนบท) มีเพียงคนไทยที่อยู่ในชุมชนเมืองเห็นว่าแนวคิดที่ได้จากธรรมชาติสำคัญต่อการดำรงชีวิต ประโยชน์ที่มีต่อมนุษย์และเกษตรกรรม (24.9% ของคนไทยที่อยู่ในชุมชนเมือง) ซึ่งทำให้ทราบว่าคนไทยที่อยู่ในชุมชนเมืองให้คุณค่าของธรรมชาติเชิงประโยชน์ใช้สอยแต่คนไทยที่อยู่ในชนบทเห็นว่าธรรมชาติเป็นสิ่งที่ต้องอนุรักษ์และทำนุบำรุงไว้จำเป็นต่อความอยู่รอดของโลก (12% ของคนไทยที่อยู่ในชนบท) สืบต่อไปยังคนรุ่นหลัง (8% ของคนไทยที่อยู่ในชนบท) แต่ 6.8% ของคนไทยที่อยู่ในชนบทเห็นว่าธรรมชาติต้องมีการเปลี่ยนแปลง ไม่มีอะไรยั่งยืนตามหลักศาสนา แสดงให้เห็นว่าคนไทยที่อยู่ในชนบทให้คุณค่าธรรมชาติทั้งในเชิงนิเวศและเชิงปรัชญา ซึ่งสอดคล้องกับการทดสอบความเป็นอิสระต่อกันของสองประชากรพบว่า อายุ ((50, N= 250)= 76.18, $p<0.01$) ศาสนา ((20, N=249)= 85.05, $p<0.000$) ถิ่นที่อยู่อาศัย ((190, N=251)= 249.60, $p<0.002$) และเวลาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี ((40, N=211)= 63.35, $p<0.011$) เป็นปัจจัยที่มีผลต่อเหตุผลของคนไทยที่อยู่ในชนบทที่ตระหนักถึงความสำคัญของแนวคิดที่ได้จากธรรมชาติต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างมีนัยยะสำคัญ เช่น คนไทยที่อยู่ในชนบทที่มีอายุ 41-50 ปี (37.7%) เห็นว่าอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสอดคล้องกลมกลืนจะนำไปสู่ความยั่งยืน

มากกว่าช่วงอายุอื่นๆ แต่ผู้ที่มีอายุ 31-40 ปี (35%) เห็นว่าควรสืบทอดแนวคิดนี้ไปยังคนรุ่นหลังมากกว่าช่วงอายุอื่นๆ และคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบทมากกว่า 30 ปี (80.6%) เห็นว่าอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสอดคล้องกลมกลืนจะนำไปสู่ความยั่งยืนมากกว่าระยะเวลาที่อาศัยอื่นๆ แต่และผู้ที่มีอายุอยู่ในชนบท 20-30 ปี (100%) เห็นว่าธรรมชาติบ่งชี้ความยั่งยืนและคุณลักษณะทางภูมิทัศน์ของพื้นที่มากกว่าระยะเวลาที่อาศัยอื่นๆ เป็นต้น ทั้งนี้ปัจจัยดังกล่าวแต่ไม่มีผลต่อเหตุผลของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ในการอนุรักษ์และจัดการภูมิทัศน์อย่างยั่งยืน

6.1 แนวคิดที่มีต่อธรรมชาติของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและชนบท

ความหมายของธรรมชาติและคุณค่าของธรรมชาติของกลุ่มเป้าหมายทั้ง 2 กลุ่ม (หัวข้อ 5.1-5.2) สะท้อนถึงทัศนคติที่มีต่อธรรมชาติและสามารถสังเคราะห์เป็นแนวคิดที่มีต่อธรรมชาติของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและชนบท โดยมีกรอบการวิเคราะห์จากแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ (หัวข้อ 3) ดังนี้

1) ธรรมชาติคือสิ่งที่สามารถใช้ประโยชน์ได้หรือเป็นทรัพยากร (Nature as the Functional or Resource)

การสังเคราะห์ความหมายของธรรมชาติและคุณค่าของธรรมชาติในหัวข้อ 5.1 และ 5.2 พบว่าทัศนคติของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและชนบทต่อธรรมชาติว่าเป็น “สิ่งที่สามารถใช้ประโยชน์ได้” หรือ “เป็นทรัพยากร” ที่มีคุณค่าเพื่อตอบสนองกับความต้องการของมนุษย์ สัตว์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ และสิ่งต่างๆในโลก (46% และ 42% ตามลำดับ) เช่น มีหน้าที่สร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้กับมนุษย์โดยเป็นพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อผลิตอาหาร (ภาพที่ 2-3 และ 8) เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ทำให้เกิดฝน รวมทั้งการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ (ภาพที่ 4-5 และ 8) ซึ่งเป็นมุมมองจากทัศนคติที่มนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentrism) และสอดคล้องกับแนวคิดแบบตะวันตกในการจัดการพื้นที่ป่าไม้ของอเมริกาในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 (Merchant, 2002) ธรรมชาติเป็นสิ่งที่เป็องค์ประกอบในการปฏิบัติการ หรือเป็นกระบวนการอันก่อให้เกิดประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือการใช้สอย แนวคิดธรรมชาติคือสิ่งที่สามารถใช้ประโยชน์ได้หรือเป็นทรัพยากร เป็นลักษณะทัศนคติแบบตะวันตกที่มองว่าสามารถจัดการธรรมชาติได้ เช่น จัดสรรพื้นที่ธรรมชาติเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาและนันทนาการ เช่น วนอุทยาน สวนพฤกษศาสตร์ หรืออุทยานแห่งชาติ และการใช้พื้นที่ธรรมชาติเพื่อผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ เช่น การสัมปทานป่าไม้ การสัมปทานเหมืองแร่ การขุดเจาะน้ำมัน และการท่องเที่ยว โดยที่ไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตอื่นๆที่มีถิ่นที่อยู่บริเวณนั้นที่มีความจำเป็นต้องใช้ธรรมชาติเพื่อการดำรงชีพเช่นเดียวกัน แนวคิดธรรมชาติคือสิ่งที่สามารถใช้ประโยชน์ได้หรือเป็นทรัพยากรนั้นมีความสอดคล้องกับกรอบแนวคิดตะวันตกในหัวข้อ 3.5

2) ธรรมชาติเป็นสิ่งที่ต้องสงวนรักษาไว้ (Nature as the Inheritance)

หัวข้อ 5.2 แสดงให้เห็นว่าคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบทมีทัศนคติต่อธรรมชาติในเชิงอนุรักษ์ว่า ธรรมชาติเป็นสิ่งที่ต้องสงวนรักษาไว้มากกว่าคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง เนื่องจากมูลเหตุเชิงประโยชน์ใช้สอย (Utilitarianism) ตลอดจนคุณค่าทางนิเวศ ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและภัยธรรมชาติ ได้แก่ เพื่อเก็บไว้ให้คนรุ่นต่อไป ทำให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนในการดำรงชีวิตของทั้งมนุษย์ สัตว์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ และสิ่งต่างๆในโลก อีกทั้งธรรมชาติยังเกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณและความเชื่อ สุขหรือภัยพิบัติ ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ปัญญา และ

ความยั่งยืน ดังนั้นมนุษย์จึงควรเป็นผู้ดูแลธรรมชาติ (Caretakers) ช่วยรักษาไว้ให้ลูกหลานให้อยู่ได้ต่อไปในอนาคต (ภาพที่ 8) แนวคิดนี้แสดงให้เห็นว่าคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบทนั้นให้ความสำคัญของสิ่งมีชีวิตอื่นๆ และเข้าใจถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สิ่งมีชีวิตอื่นๆ และธรรมชาติ

3) ธรรมชาติคือสภาพแวดล้อม (Nature as the Surrounded Environment)

ประสบการณ์การรับรู้ลักษณะทางกายภาพของสิ่งแวดล้อม ลักษณะทางภูมิศาสตร์ สิ่งปกคลุมผิวดิน และสิ่งที่มีอิทธิพลต่อสภาพแวดล้อมนั้นๆ ของคนไทยที่อยู่อาศัยในชุมชนเมืองและชนบท ดังเห็นได้จากกรให้ความหมายธรรมชาติว่า คือ “พื้นที่ธรรมชาติหรือป่า” “พื้นที่เกษตรกรรม” “พื้นที่ชนบท” “พื้นที่สีเขียวมีต้นไม้และพืชพรรณ” หรือ “สิ่งแวดล้อม” (หัวข้อ 5.1, ภาพที่ 1-2) รวมทั้งการให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมว่าคือ “ธรรมชาติ” (หัวข้อ 5.3, ภาพที่ 6) สามารถสรุปเป็นแนวคิดว่าธรรมชาติคือสภาพแวดล้อมที่ผสมผสานแนวคิดธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ผู้ตอบสนองสอบถามนั้นอาศัยอยู่หรือมีประสบการณ์ มีความคุ้นเคย หรือรู้สึกปลอดภัย ทำให้เกิดการรับรู้และแนวคิดที่ธรรมชาติคือสภาพแวดล้อมจึงเป็นแนวคิดที่ผูกพันกับพื้นที่หรือสถานที่ (Place) ทั้งนี้คนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบท (37.9%) มีแนวโน้มที่จะมีแนวคิดนี้มากกว่าคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง (22.0%)

4) ธรรมชาติคือสุนทรียภาพ (Nature as the Aesthetics)

จากการให้ความหมายธรรมชาติว่าเป็น “สวนสาธารณะ” หรือ “สิ่งที่จับต้องได้ สวยงาม สมบูรณ์” (หัวข้อ 5.1 ในภาพที่ 2-3) แสดงให้เห็นว่าคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองมีทัศนคติแบบโรแมนติก (Romanticism) มากกว่าคนที่อยู่ในชนบท ซึ่งสรุปเป็นแนวคิดที่ธรรมชาติคือสุนทรียภาพ โดยเน้นรับรู้ทางสายตาของคุณลักษณะในภูมิทัศน์ที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ องค์ประกอบในธรรมชาติ และบรรยากาศในธรรมชาติที่งดงาม เป็นธรรมชาติที่เชิงแล้วไม่อันตราย (สวนสาธารณะ) ทำให้เกิดความงามและสุนทรียภาพ อย่างไรก็ตามแนวคิดนี้ไม่ได้ให้ความสำคัญว่าคุณค่าทางความงามของธรรมชาตินั้นเกิดจากธรรมชาติโดยแท้เป็นความงามอันพิสุทธิ์ หรือเป็นสุนทรียภาพธรรมชาติที่มนุษย์สร้าง เนื่องจากการรับรู้สุนทรียภาพมีลักษณะของความเป็นปัจเจกบุคคล (Subjective) เกิดจากอารมณ์ ประสบการณ์ และอิทธิพลทางสภาพแวดล้อมที่สะท้อนให้เห็นการโยกย้ายธรรมชาติของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง แนวคิดนี้จึงมีความสอดคล้องกับกรอบแนวคิดตะวันตกในหัวข้อ 3.2 (ธรรมชาติที่พัฒนาแล้วเพื่อตอบสนองอารมณ์ ความรู้สึก และความต้องการด้านสุนทรียภาพ) และหัวข้อ 3.4 (ธรรมชาติคือสัญลักษณ์ที่ตอบสนองจินตนาการของมนุษย์)

5) ธรรมชาติคือกระบวนการหรือระบบ (Nature as the Process or System)

จากการให้ความหมายธรรมชาติว่าเป็น “สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ สัตว์ป่า แร่ธาตุ และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ” และ “สิ่งที่อยู่รอบตัวที่ไม่มีชีวิต เช่น อากาศ ผืนน้ำ แผ่นดิน สายลม ดวงดาว” อันเกิดจากกระบวนการทางชีวเคมีและปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตด้วยกันหรือระหว่างสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต (ภาพที่ 1-2 ในหัวข้อ 5.1) “การฝึกฝนอยู่ร่วมกับธรรมชาติหรือวิถีชีวิต” และความตระหนักถึงบทบาทของธรรมชาติในระบบนิเวศเนื่องจากมนุษย์ดำรงชีพอยู่ร่วมกับธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและธรรมชาติและมนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยกัน และเป็นที่พึ่งพิงของสัตว์ (หัวข้อ 5.2 และ 5.4) แสดงให้เห็นทัศนคติที่เข้าใจภาพรวมเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับสิ่งที่เกี่ยวเนื่อง ซึ่งสรุปเป็นแนวคิดที่ธรรมชาติคือกระบวนการหรือระบบที่เกิดจากองค์ประกอบหลายสิ่งทั้งสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต อย่างไรก็ตามแนวคิดนี้ไม่ได้เน้นอย่างชัดเจนว่าระบบนิเวศเป็น

ศูนย์กลาง (Ecocentricism) แต่สะท้อนภาพเชิงกว้างของธรรมชาติที่มีทั้งปฏิสัมพันธ์ภายในและความกลมกลืนกับระบบหรือกระบวนการทางธรรมชาติ แนวคิดนี้แสดงให้เห็นว่าคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและชนบทบางกลุ่มให้ความหมายธรรมชาติในลักษณะแบบองค์รวม

6) ธรรมชาติคือปัญญาและจิตวิญญาณ (Nature as the Intellectual and Spiritual)

ภาพที่ 2 แสดงให้เห็นว่า คนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง (12.8%) ให้ความหมายธรรมชาติว่าเป็น “ต้นกำเนิดของปรัชญาและความจริงของชีวิตหรือธรรมะ” มากกว่าคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบท (10.5%) รวมทั้งความตระหนักของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบทในคุณค่าของธรรมชาติว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ ก่อให้เกิดความรู้และปรัชญา และความสัมพันธ์ของธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (ภาพที่ 5) ที่สื่อถึงทัศนคติแบบเหนือธรรมชาติ (Transcendental) ของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบท และความตระหนักถึงความสำคัญของแนวคิดที่ได้จากธรรมชาติต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น “ธรรมชาติเป็นแหล่งความรู้ ปรัชญา (ความสมดุลย์ พอดี เหมาะสม ถูกต้อง)” (5.5% ของคนไทยทั้ง 2 กลุ่ม) (ภาพที่ 8 ในหัวข้อ 5.4) สามารถสรุปเป็นแนวคิดว่าธรรมชาติคือปัญญาและจิตวิญญาณ อันสะท้อนถึงการตระหนักของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและในชนบทบางกลุ่มในคุณค่าของธรรมชาติว่าเป็นต้นกำเนิดของปัญญาและความเคารพต่อธรรมชาติว่าเหนือกว่ามนุษย์ ทั้งนี้แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ ฉอง ฉาคส์ รุสโซ ที่เห็นธรรมชาติในเชิงปรัชญา ได้แก่ ความดี

6.2 คุณประโยชน์ของแนวคิดที่มีต่อธรรมชาติของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและชนบทในเชิงวิชาการ

จากการทบทวนวรรณกรรมในปัจจุบันพบว่า ส่วนใหญ่เน้นศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ สาเหตุและผลลัพธ์ของความสัมพันธ์นั้นในเชิงวิทยาศาสตร์ ซึ่งแตกต่างกับการศึกษาของบทความชิ้นนี้ที่มุ่งเน้นที่ความคิดว่าธรรมชาติคือสิ่งใดสำหรับแต่ละบุคคล โดยสรุปเป็น 6 แนวคิดต่อธรรมชาติอันหลากหลายของคนไทยที่อาศัยอยู่ในบริบทชุมชนเมืองและชนบท (หัวข้อ 6.1) ซึ่งให้คุณประโยชน์ในเชิงวิชาการในการสนับสนุนแนวคิดต่อธรรมชาติในมุมมองจิตวิทยา (หัวข้อ 3.3) โดยอิทธิพลของสภาพแวดล้อมหรือผูกพันกับพื้นที่หรือสถานที่ที่มีผลต่อความหมายของธรรมชาติและแนวคิดต่อธรรมชาติ อีกทั้งเป็นประโยชน์ในขยายมุมมองปรัชญาต่อธรรมชาติ (หัวข้อ 3.2) อาทิ ธรรมชาติเป็นสภาวะความสมดุลย์ พอดี เหมาะสม ถูกต้อง และแนวคิดของคนไทยที่อาศัยอยู่ในบริบทชุมชนเมืองและชนบทต่อธรรมชาติที่ว่า ธรรมชาติคือสิ่งที่สามารถใช้ประโยชน์ได้หรือเป็นทรัพยากร ยังสะท้อนถึงแนวคิดทางตะวันตกว่า มนุษย์สามารถจัดการธรรมชาติได้หรือสามารถใช้งานได้อย่างเหมาะสมเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ (หัวข้อ 3.5 และภาพที่ 4) นอกจากนั้นแนวคิดต่อธรรมชาติของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและชนบทยังสะท้อนถึงระดับรอยรอยทางวัฒนธรรมคล้ายกับแนวคิดของ Hunt แต่มีความแตกต่าง โดยมีผลมากต่อเฉพาะคนไทยที่อาศัยอยู่ในบริบทชุมชนเมืองที่มีสภาพธรรมชาติตรงข้ามกับแนวคิดธรรมชาติคือสุนทรียภาพ แต่คนอาศัยอยู่ในชนบทที่มีสภาพธรรมชาติมีความสวยงาม สดชื่น หรือความสมบูรณ์ กลับมีแนวคิดแบบเดียวกันน้อยกว่า (ภาพที่ 2-3) และเป็นประโยชน์ในการเข้าใจว่ามนุษย์มีแนวทางในการจัดการธรรมชาติอย่างไร เช่น สงวนรักษา ดัดแปลงเพื่อความสุนทรีย์ หรือใช้กระบวนการและระบบเพื่ออยู่ร่วมกับธรรมชาติ อันนำไปสู่ประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์และจัดการภูมิทัศน์ธรรมชาติได้

6.3 การนำแนวคิดที่มีต่อธรรมชาติของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและชนบทไปประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์และจัดการภูมิทัศน์อย่างยั่งยืน

1) แนวคิดต่อธรรมชาติของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองว่าธรรมชาติเป็นสิ่งที่สามารถใช้ประโยชน์ได้หรือเป็นทรัพยากร และธรรมชาติคือสุนทรีย์ภาพเป็นประโยชน์ต่อกรุงเทพมหานคร องค์การบริหารส่วนจังหวัดของ จ.นนทบุรี จ.นครปฐม และจ.ปทุมธานี ในการส่งเสริมการอนุรักษ์และจัดการภูมิทัศน์ธรรมชาติในชุมชนเมืองที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชน ควรเสนอให้มีการใช้งานแบบซ้อนทับในพื้นที่ธรรมชาติได้ เพื่อประโยชน์ตอบแทนทางเศรษฐกิจ ชุมชนสามารถบริหารจัดการตามวิถีชุมชน และวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเมือง เนื่องจากชุมชนเมือง มีความต้องการกิจกรรมและการใช้สอยในพื้นที่เมืองที่มีความเข้มข้นและหลากหลายกว่าพื้นที่ชนบท ที่ดินในเมืองมีมูลค่าของที่ดินสูง และคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองมีความต้องการธรรมชาติมาก เพื่อตอบสนองทั้งความจำเป็นในการใช้งาน การนันทนาการ ลดความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน การส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ และความรื่นรมย์ แต่ควรวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ธรรมชาติกับบริบทโดยรอบ ได้แก่ การคำนึงถึงบทบาทของพื้นที่ธรรมชาติในเมือง คุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบทางสังคม และบทบาทของพื้นที่นั้นๆ ต่อระบบนิเวศชุมชนเมือง

2) แนวคิดธรรมชาติของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบทที่ว่าธรรมชาติเป็นสิ่งที่ต้องสงวนรักษาไว้ และธรรมชาติคือสภาพแวดล้อมเป็นประโยชน์แก่การกำหนดแผนงาน 3 ปี ขององค์การบริหารส่วนตำบล ให้เกิดการบริหารพื้นที่ชนบทควบคู่ให้มีการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ธรรมชาติอย่างเข้มข้นมากกว่าพื้นที่ชุมชนเมือง เพราะมีความสำคัญต่อระบบนิเวศในมหภาคและเป็นพื้นที่กันชนก่อนถึงพื้นที่ธรรมชาติที่ถูกสงวนรักษาไว้ ควรคำนึงถึงผลกระทบต่อภูมิทัศน์ธรรมชาติจากโครงการพัฒนาต่างๆ อีกทั้งการอนุรักษ์ธรรมชาติในพื้นที่ชนบทควรสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น อาทิ พื้นที่เป็นพื้นที่ซับน้ำ หรือเป็นหนองน้ำธรรมชาติ ควรมีการอนุรักษ์พื้นที่ที่รับน้ำทิ้งระบบ ทั้งบริเวณต้นน้ำ บริเวณกลางน้ำ และบริเวณปลายน้ำ เส้นทางน้ำผิวดิน ระบบน้ำใต้ดิน รวมถึงระบบนิเวศน้ำจืด เพราะมีองค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้ส่งผลต่อภูมิทัศน์ธรรมชาติโดยรวมทั้งสิ้น

3) การผสมผสานหลักศาสนา ความเชื่อในการอนุรักษ์และจัดการภูมิทัศน์ธรรมชาติของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบทบางส่วนที่มีแนวคิดธรรมชาติคือปัญญาและจิตวิญญาณ เป็นประโยชน์ต่อกรมอุทยานและกรมป่าไม้ ในการขอความร่วมมือจากชุมชนที่อยู่รอบป่าสงวนแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าต่างๆ โดยผสมผสานความเชื่อของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชนบท เช่น การนับถือผี เทพารักษ์ เพื่อรักษาต้นไม้ใหญ่และป่าต้นน้ำลำธารที่จำเป็นต่อการอนุรักษ์อย่างเร่งด่วน และช่วยทำให้เกิดความเคารพและหวงแหนธรรมชาติ และยังสืบทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมของไปยังคนรุ่นถัดไปอีกด้วย อีกทั้งยังประโยชน์ต่อองค์การบริหารส่วนตำบลในการฟื้นฟูหรือปลูกป่าชุมชนที่ถูกทำลายจากการพัฒนาพื้นที่ชนบท

4) ความตระหนักถึงความรู้ที่เรียนรู้จากธรรมชาติและแนวคิดธรรมชาติคือกระบวนการหรือระบบของคนไทยที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองและชนบทเป็นประโยชน์ต่อกระทรวงศึกษาธิการในการปรับปรุงหลักสูตรให้มีการศึกษาเรื่องราวของความสัมพันธ์ของธรรมชาติต่อระบบนิเวศและมนุษย์ตั้งแต่วัยเรียน เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาติ หวงแหนธรรมชาติในพื้นที่ชุมชนเมืองและชนบท เข้าใจถึงปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ สิ่งมีชีวิตอื่นๆ และธรรมชาติแบบองค์รวม ส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ธรรมชาติในระดับบุคคล ให้มีพฤติกรรมที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น แยกขยะ เป็นต้น

การอนุรักษ์และจัดการภูมิทัศน์ธรรมชาติในแต่ละบริบทควรผสมผสานแนวคิดต่อธรรมชาติของคนไทยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นๆ ซึ่งเป็นทั้งผู้ใช้ ผู้สร้าง ผู้ทำลาย และผู้ดูแลรักษาธรรมชาติ เพื่อให้การอนุรักษ์และจัดการภูมิทัศน์ธรรมชาติสอดคล้องกับคุณค่าที่ให้และสอดคล้องกับความต้องการของคนในท้องถิ่นนั้นๆ และเกิดความยั่งยืนในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

7. บรรณานุกรม

- Alexander, C., Ishikawa, S. & Silverstein, M. (1977). **A Pattern language**. New York: Oxford University Press.
- Blackman, Batey, Sue, Anne, & Baumol, William J. (2008). “*Natural resources*”. In David R. Henderson (ed.). **Concise encyclopedia of Economics**. (2nd ed.). Indianapolis.
- Berman et.al. (2008). “*The cognitive benefits of interacting with nature*”. in **Psychological Science**, 19(12): 1207-1212. Doi: 10.1111/j.1467-9280.2008.02225.x
- Berry, Thomas. (1999). **The Great work: Our way into the future**. New York: Bell Tower.
- Beute, F. & Kort ,Y.A.W. de. (2013). “*Let the sun shine! Measuring explicit and implicit preference for environments differing in naturalness, weather type and brightness*”. **Journal of Environmental Psychology**, 36: 162-178.
- Bookchin, Murrey. (2004). **The Third revolution: Popular movements in the revolutionary era. Volume Three**. New York, Continuum.
- Dubos,R. (1972). **The God within**. New York: Scibners.
- Eigtad, Eirik. (2016). **The Concept of free nature in Murrey Bookchin’s philosophy of social ecology**. (Master Dissertation). Philosophy. Oslo: University of Oslo.
- Hendee, J.C. (1969). Rural-urban differences reflected in outdoor recreation participation. **Journal of Leisure Research**, (1): 333-341.
- Hounsom, M. (1979). Bird life in the city. In Laurie, I. C. (ed.) **Nature in cities** (pp. 179-203). Chichester, England: Wiley.
- Hunt, J. D. (2002). **Greater perfections: The Practice of garden theory**. London: Thames & Hudson.
- Gold, S. M. (1977). Social benefits of trees in urban environments. **International Journal of Environmental Studies**, 10: 85-90.
- Foresta, R.A. (1980). “*Comment: Elite values, popular values, and open space policy*”. in **Journal of the American Planning Association**, 46: 451.
- Jung, C. (1989). **Visual perception and preference of water features in relation to environmental background**. (Master thesis). Virginia: Virginia Polytechnic Institute and State University.
- Kardan et.al. (2015). “*Is the preference of natural versus man-made scenes driven by bottom-up processing of the visual features of nature?*” in **Frontiers in Psychology**, 6: 471. doi: 10.3389/fpsyg.2015.00471

- Kaplan, S. et.al. (1972). "Rated preference and complexity for natural and urban visual material". in *Perception & Psychophysics*, 12(4): 354-356. doi:10.3758/BF03207221
- Kaplan, R. (1973). "Some psychological benefits of gardening". in *Environment and Behavior*, 5: 145-162.
- Kaplan, S & Kaplan, R (eds.). (1978). **Humanscape: Environments for people**. Belmont, California: Duxbury Press.
- Kaplan, R. (1983). The Role of Nature in the Urban Context. In Altman, I. & Wohlwill, J. F. (Eds.) **Behavior and the Natural Environment** (pp. 127-161). doi:10.1007/978-1-4613-3539-9_5
- Kaplan, S. (1995). "The restorative benefits of nature—toward an integrative framework". in *Journal of Environmental Psychology*, 15(3): 169-182.
- Kostof, Spiro. (1991). **The City Shaped: Urban Patterns and Meanings Through History**. London : Thames and Hudson.
- Laumann, K.; Garling, T.; Stormark, K.M. (2003). "Selective attention and heart rate responses to natural and urban environments". in *Journal of Environmental Psychology*, 23: 125-134.
- Marcus, J. (1997). "Development of the mine environmental precept and its current political status" (pp. 8- 37). In Marcus, J. (ed.). **Mining environmental handbook: Effects of mining on the environment and American environmental controls on mining**. London: Imperial College Press.
- Martin, Christian & Czellar, Sandor. (2016). "The Extended inclusion of nature in self scale". in *Journal of Environmental Psychology*, 47: 181-194.
- Maslow, A. H. (1943). "A theory of human motivation". in *Psychological Review*, 50 (4): 370-396. doi:10.1037/h0054346.
- Melle, U. (2007). "Reflections on the meaning of nature". in **Ethical Perspectives: Journal of the European Ethics Network**, 14(4): 513-529. doi: 10.2143/EP.14.4.2028830.
- Merchant, C. 2002. "The Columbia Guide to American Environmental History". New York: Columbia University Press.
- Miner, H. & Rawson, M. (2006). **The Oxford dictionary of American Quotations**. Oxford, Oxford University Press.
- Schinz, A. (1929). "The Concept of nature in philosophy and literature; a consideration of recent discussions". in *Proceedings of the American Philosophical Society*, 68(3): 207-225.
- Smith, N. and O'Keefe, P. (1980), "Geography, Marx and the Concept of Nature". in **Antipode**, 12: 30-39. doi:10.1111/j.1467-8330.1980.tb00647.x.
- Spartz, James T. & Shaw, Bret R. (2011). "Place meanings surrounding an urban natural area: A qualitative inquiry". in *Journal of Environmental Psychology*, 31: 344-352.
- Whitehead, A.F. (1920). **The Concept of nature**. Cambridge: Cambridge University Press.

- The Wilderness Society. (n.d.). **Famous Quotes**. Retrieved from <http://wilderness.org/article/famous-quotes>
- Ulrich, R.S., et. al. (1991). "Stress recovery during exposure to natural and urban environments". in *Journal of Environmental Psychology*, 11(3): 201-230.
- Verhoog et. al. (2003). "The Role of the concept of the natural (naturalness) in organic farming". in *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 16: 29-49.

เว็บไซต์

- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2557). ประกาศสำนักทะเบียนกลาง กรมการปกครอง เรื่อง ประกาศสำนักทะเบียนกลางจำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักร แยกเป็นกรุงเทพมหานครและจังหวัดต่างๆ ตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2557. สืบค้นจาก http://stat.bora.dopa.go.th/stat/pk/pk_57.pdf
- กรมโยธาธิการและผังเมือง. (2554). "ความหมายของชุมชน". ใน *ความรู้เรื่องประชากรและชุมชนเมือง*. สืบค้นจาก <http://www.dpt.go.th/ITCitdb/txt/pop/urban1.htm>
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2559). **คพ. แดงลงชาวสาเหตุการตายของปลากระเบนราหูในแม่น้ำแม่กลอง**. สืบค้นจาก http://www.mnre.go.th/ewt_news.php?nid=11646
- กรุงเทพธุรกิจ. (25 มิถุนายน 2559). "บรรยากาศริมคลองลาดพร้าว (ภาพประกอบ)". I-NewsPaper. สืบค้นจาก <http://daily.bangkokbiznews.com/gallery/20160325>
- คณะสถาปัตยกรรมและการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้. (มปป.). "2.1 ความหมายของชุมชน เมือง และชนบท". *รายวิชา กส 471 ทฤษฎีการวางผังเมืองและผังภาพ*. สืบค้นจาก http://coursewares.mju.ac.th:81/e-learning50/la471/course_chapt_02-1.html
- จังหวัดเพชรบุรี. 2552. *รายงานประจำปี พ.ศ. 2552*. เพชรบุรี: จังหวัดเพชรบุรี.
- ประชาชาติธุรกิจ. (18 พฤษภาคม 2558). "เปิดพิมพ์เขียวที่ดิน "มักกะสัน" 497 ไร่เวอร์ชันรัฐบาลคสช.". สืบค้นจาก http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1431927311
- ผู้จัดการออนไลน์. (7 ตุลาคม 2559). "แม่กลองร้องไห้! "สุสานปลากระเบน" โลกโซเซียลโยง "โรงงานราชบุรี" ต้นเหตุ". สืบค้นจาก <http://www.manager.co.th/HotShare/ViewNews.aspx?NewsID=9590000100869>
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2558). *ศาสนธรรม ธรรมะ คือ ธรรมชาติ*. สืบค้นจาก http://www.ebooks.in.th/16012/%E0%B8%A8%E0%B8%B2%E0%B8AA%E0%B8%99%E0%B8%98%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1_%E0%B8%98%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%BO_%E0%B8%84%E0%B8%B7%E0%B8AD%E0%B8%98%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%95%E0%B8%B4/
- โพสต์ทูเดย์. (11 เมษายน 2558). "ลุยเช็กบิลวังน้ำเขียว-เขาใหญ่". สืบค้นจาก <http://www.post-today.com/local/northeast/358584>
- มติชนออนไลน์. (22 กุมภาพันธ์ 2560). "เรื่องที่เขาของสิ่งลวงล้ำลำน้ำควรรู้ ก่อนพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทยมีผลบังคับใช้". สืบค้นจาก <https://www.matichon.co.th/news/471654>
- สำนักข่าวอิศรา. (6 มีนาคม 2558). "บทสรุป 11 ปี แห่งการจัดการพื้นที่ป่าสงวน สะท้อนภาพความไร้น้ำยาของรัฐ?" สืบค้นจาก http://www.isranews.org/isranews-scoop/item/37014-report01_37014.html

